

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

Mari Kirss

**MADALKEELE TÕLKIMINE EESTI KINOLEVIS NÄIDATAVATE
INGLISKEELSETE AMEERIKA FILMIDE EESTIKEELSETES
SUBTIITRITES**

Magistritöö

Juhendaja: Raili Marling

Kaitsmisele lubatud:
Juhendaja:
Instituudi juhataja:

Tartu 2014

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Audiovisuaalsetes teostes esineva madalkeele varasemad uuringud Eestis ..	5
2. Subtiitrid	6
3. Madalkeel	11
3.1 Madalkeele ja neutraalse keele erinevus	14
3.2 Madalkeele kasutuspõhjused.....	16
3.3 Inglise madalkeel	19
3.4 Eesti madalkeel	28
4. Metoodika ja andmed	29
5. Analüüs.....	33
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus.....	55
LISA 1	60
LISA 2	61

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, kuidas on tõlgitud madalkeelt ingliskeelsete filmide eestikeelsetes subtiitrites. Termin madalkeel sisu on täpsemalt seletatud lahti järgnevates peatükkides, kuid üldjoontes võib öelda, et sellega on viidatud nn ebaviisakale keelekasutusele, mille alla kuulub näiteks vandumine, ropendamine, vulgaarsused jms.

Madalkeel on iseenesest vana nähtus ning selle kasutust esineb pea kõikides kultuurides (Montagu 1967: 65). Jay (1980) uuris madalkeele esinemist ameerika inglise keele vestlustes ning leidis, et madalkeelsed sõnad moodustasid kõigist sõnadest keskmiselt 0,7%. McEnery (2006), kes uuris briti suulise kõne korpust, leidis, et madalkeelsete sõnade esinemissagedus on 0,3% kuni 0,5%. Mainitud numbrid võivad küll tunduda väikesed, kuid võttes arvesse, et asesõnad (nt mina, meie, tema) moodustavad kasutatud sõnadest 1% (Mehl *et* Pennebaker 2003), ilmneb, et madalkeelsete sõnade kasutamine ei olegi nii harv nähtus. Mehl *et al* (2007) leidsid, et inimesed kasutavad päevas keskmiselt 15 000-16 000 sõna. Võttes aluseks eelmainitud sagedused võib arvutada, et madalkeelsete sõnade keskmine hulk võib ulatuda rohkem kui saja sõnani päevas.

Madalkeelt esineb tihtipeale ka audiovisuaalsetes teostes ning eriti veel žanri poolest komöödiateostes. Kuna enamasti kirjutatakse filmidele enne filmima asumist stsenaarium, mida üldiselt vaadatakse mitu korda üle, võib eeldada, et pea kogu dialoog, mida filmis kuuleb, on läbimõeldud ja põhjendatud. Madalkeel võib moodustada olulise osa mõne tegelase kõnepruugist, mille abil on võimalik karakteri kohta üsnagi palju vaatajatele edasi anda. Seetõttu võib madalkeele tõlkimata jätmine jätta tegelasest vale mulje (Pardo 2013).

Eelmainitu annabki põhjust uurida filmides kasutatavad madalkeelt ja selle tõlkimist.

Töö teoreetiline osa selgitab täpsemalt, mis on madalkeel, kuidas see erineb neutraalsest keelest, millised on madalkeele kasutuspõhjused ning teoreetilise osa lõpus iseloomustatakse inglise madalkeelt ning täpsemate andmete puudumisel vaid põgusalt eesti madalkeelt.

Töö empiirilises osas tutvustatakse uuritavat materjali ning kasutatavat metoodikat. Seejärel liigutakse edasi analüüsi juurde.

Käesolevas töös keskendutakse kolmele uurimisküsimusele:

- millised on madalkeele tõlkimise tavad eesti keeleroumis;
- kas ja kui palju esineb olukordi, kus madalkeelsed väljendid on tõlkimata jäetud, kuigi subtiitritele kehtivad piirangud seda ei nõuaks;
- kas tõlked järgivad pigem ingliskeelsetes või eestikeelsetes filmides esinevaid seaduspärasid.

1. Audiovisuaalsetes teostes esineva madalkeele varasemad uuringud Eestis

Eestis on nii televisioonis kui kinolevis olnud olulisel kohal välismaine toodang. Enamasti on tõlge esitatud subtiitrite näol, kuid kohati on kasutatud ka pealelugemist, seda eriti teleromaanide ja lastele suunatud programmide puhul (Lõuk 2007). Sellest hoolimata on audiovisuaalse tõlke uurimisega Eestis tegeletud väga vähe. Teemat on hakatud tihedamalt käsitlema alles viimastel aastatel, mil on ilmunud mõned artiklid ning paar audiovisuaalset tõlget uurivat magistritööd.

Audivisuaalset tõlget on analüüsinud Teivi Sälik (2010), kes vaatles oma magistritöös Ameerika telesarja „House M.D” kolmandas ja neljandas hooajas esinevat ironia tõlget sarja eestikeelsetes subtiitrites. Raul Pirbe (2012) analüüsis oma magistritöös Ameerika telesarja „Ameerika otsib superstaari” kümnennda hooaja eestikeelseid subtiitreid, keskendudes kasutatud tõlketeooriate ja -meetodite uurimisele. Tiina Põllu (2011) uuris Eesti filmide subtiitertõlgete näitel sõnamängude tõlkestrateegiaid. Kristel Lõuk tegi (2007) tegi ülevaate audiovisuaalse meedia tõlke kvaliteedi tagamisest Eestis tegutsevates subtitreerimisorganisatsioonides.

Viimastel aastatel on subtiitrite tõlkimist seega mõningal määral siiski käsitletud ning võiks arvata, et tulevikus hakatakse seda ilmselt rohkem tegema, kuid madalkeelt, veel vähem madalkeele tõlkimist audiovisuaalsetes teostes, on uuritud minimaalselt. Veronika Tank (2010) uuris oma magistritöös, kuidas on noortekomöödias „Superbad” tõlgitud kommunikatiivselt keerulisi registreid, mille alla luges ta näiteks slängi, vandumise ja noortekeele. Madalkeele tõlget audiovisuaalses teoses on veel uurinud Karin Kukk (2012), kes tegi oma lõputöös tõlke saksakeelsele filmile „Im Julie” ning käsitles mitme- ja kõnekeelsusega seotud tõlkeprobleeme.

2. Subtiitrid

Luyken *et al* määratluse (1991:31) järgi on subtiitrid algdialoogi tihendatud kirjalik tõlge, mida esitatakse tekstiridadena ning paiknevad tavaliselt ekraani allosas. Subtiitrite ekraanile ilmumine ja ekraanilt kadumine langeb ajaliselt kokku vastava algdialoogi osaga ning subtiitrid lisatakse kujutisele peaaegu alati hilisema järelproduktiooni ajal. Díaz Cintas *et Remael* (2007) lisavad oma määratluses, et subtiitrid võivad lisaks dialoogile anda edasi ka visuaalseid elemente, mida võib näha näiteks postkaardil või plakatil, ning heliribal olevaid elemente, nagu näiteks laulud või kaugusest kostuvad hääled.

Laias laastus võib subtiitrid jagada kaheks:

- keelesised subtiitrid,
- keeltevahelised subtiitrid.

Keelesised subtiitrid on enamasti suunatud kurtidele ja vaegkuuljatele. Sellisel juhul märgitakse subtiitrites tihtipeale ära ka heliriba elemendid, mis ei kuulu dialoogi juurde, nagu näiteks ukse kriuksumine või sammud trepiastmetel. Lisaks võidakse kõnelejate eristamiseks kasutada erinevaid värve või subtiitrite paigutamist kas ekraani paremasse või vasakusse serva või keskele. Keelesiseid subtiitrit kasutatakse ka sama keele murrete edasiandmiseks või pildile kommentaaride lisamiseks.

Keeltevahelised subtiitrit kasutatakse juhul, kui teose vaatajate keeleoskus ei ole piisav mõistmaks teoses kostuvat võõrkeelt. Keeltevahelised subtiitrid on kasutusel nii meelelahutuseemärgil kui ka näiteks keeleõppe kontekstis. Keeltevaheliste subtiitrite puhul antakse edasi vaid teoses kostuv dialoog, muud heliriba elemendid ei leia äramärkimist. Kurtide ja vaegkuuljatega arvestades valmistatakse tänapäeval aga ka keeltevahelisi subtiitrit, milles leidub keelesiseste subtiitrite tunnusjooni (Díaz Cintas 2005).

Keeltevaheliste subtiitrite alaliigiks on kakskeelsed subtiitrid. Eestis kasutatakse kakskeelseid subtiitrit enamasti kinodes, kus näiteks ingliskeelse filmi puhul kuvatakse ekraanile samaaegselt teose eestikeelne ja venekeelne tõlge. Ka käesolevas magistriritöös uuritavad subtiitrid on kakskeelsed, kuid madalkeelt on analüüsitud vaid eestikeelses

tõlkes.

Georgakopoulou (2009) järgi võib subtiitritele esitatavad piirangud jagada kolme suure gruppi:

- tehnilised piirangud,
- tekstilised piirangud,
- keelelised piirangud.

Tehnilised piirangud võib omakorda jagada kolmeks:

- ruumipiirangud,
- ajapiirangud,
- kujunduspiirangud.

Televisioonis esitatakse subtiitrid tavaliselt kõige rohkem kahes üksteise all paiknevas reas ning iga rida peaks võimaluse korral moodustama süntaktiliselt iseseisva üksuse. Eesti kinolevis on tavaks aga kuvada ekraanile korraka nii eesti- kui venekeelne tõlge, mis tähendab, et kummagi keele jaoks on vaid üks rida. Levitajafirma Bestfilm, kelle kaudu on saadud antud töös analüüsitavad subtiitrid, on tõlgetele seadnud nõude, et ühes reas ei tohiks olla rohkem kui 41 tähemärki (Gosteva, isiklik kirjavahetus, 2014).

Subtiitrid peaksid ekraanil püsima nii kaua, et vaataja jõuaks neid lugeda. Samas aga ei tohiks subtiitrid ekraanile jääda nii kauaks, et vaataja jõuab need mitu korda läbi lugeda. Luyken *et al* (1991) järgi on täiskasvanud vaataja lugemiskiirus ligikaudu 150 kuni 180 sõna minutis. Lugemiskiirus sõltub aga kasutatud keele ja esitatave faktide keerukusest ning lisaks võib rolli mängida ka teose žanr. Minchinton (1993: 14-15 *via* Tveit 2009) leiab, et armastusfilmide puhul ei ole vaatajatel isegi vajalik igat subtiitrit lugeda, kuna lugu on tuttav ning dialoog etteaimatav. Põnevusfilmid on Minchinton arust aga nii vaataja kui ka tõlkija jaoks keerulisemad: tegevusest peab aru saama ning subtiitrite lugemine on vajalik. Vaatajate lugemiskiirust pole viimastel aastatel kuigi palju uuritud, kuigi võiks eeldada, et elutempo kiirenemise ja hariduse parema leviku tõttu loevad inimesed kiiremini (Díaz Cintas 2005; Tveit 2009). Sellegipoolest järgitakse subtiitrite puhul juba

väljakujunenud norme. Televisioonis on tavaks, et subtiitrid peaks ekraanil olema vähemalt ühe sekundi, kuid mitte rohkem kui kuus sekundit (Diaz Cintas *et* Remael 2007: 96-99). Kuna kinos kuvatava tõlke puhul eeldatakse, et vaataja loeb vaid ühe rea, on tavaks hoida subtiitreid ekraanil vähemalt üks sekund, kuid mitte rohkem kui kolm sekundit. Erandkorras, kui on tegu pika tekstireaga, võivad subtiitrid püsida ekraanil ka kuni viis sekundit. Subtiitrite omavaheline kaugus peaks olema kolm-neli kaadrit. (Gosteva, isiklik kirjavahetus, 2014)

Subtiitrid võivad enda alla võtta arvestatava osa ekraanist. Subtiitrite loetavust mõjutab sümbolite suurus ja kirjatüüp, subtiitrite paigutus ning nende kuvamiseks kasutatav tehnoloogia.

Tekstilised piirangud

Gottleib (1994) nimetab subtitreerimist diagonaalseks tõlkeks, kuna tegemist ei ole pelgalt ühest keelest teise tõlkimisega, vaid suuline tekst muutub ühtlasi kirjalikuks tekstiks, mistõttu ei kao teosest midagi ära, üks kanal tuleb vastupidi juurde (Gottleib 1997). Teose vaatajal on samaaegselt võimalik kuulda ja näha nii lähteteksti kui ka sihtteksti. Seetõttu on teose vaatajal võimalik keskenduda mitmele erinevale visuaalsele kanalile: ta võib kas jälgida tegevust või lugeda subtiitreid. Et subtiitrite lugemine ei nõuaks vaatajalt liiga palju tähelepanu ega muutuks häirivaks, tuleks subtitreerimisel jälgida kolme üldist põhimõtet:

- stseenides, kus visuaalne kanal on teose mõistmisel äärmiselt oluline, peaksid subtiitrid olema võimalikult lühidat, et vaataja saaks keskenduda teose jälgimisele;
- kui oluline teave on edasi antud auditoorse kanali kaudu, peaksid subtiitrid vastupidiselt sisaldama võimalikult palju informatsiooni;
- õigesti valitud sõnajärjestus ja grammatika (nt lihtsate ja sagedasti esinevate süntaktiliste struktuuride kasutamine) võib subtiitrid muuta paremini loetavaks.

Lisaks oleks hea, kui samad subtiitrid ei oleks pärast stseenivahetust jätkuvalt ekraanil, kuna see võib vaatajas tekitada segadust ning jätta mulje, et koos stseeniga vahetusid ka subtiitrid, mistõttu vaataja võib subtiitrid teistkordset üle lugeda.

Filmides esineb sagedasti olukordi, kus dialoog on tugevasti mõjutatud tegevuse kontekstist

ning kõne mõistmiseks ei ole tegelikult vaja konkreetset keelt osata, mistõttu võivad subtiitrid olla kokkuvõtlikumad. Nedergaard-Larsen (1993) nimetab seda filmi tagasiside efektiks. Sellise nähtuse näiteid võib leida näiteks märulifilmidest.

Keelelised piirangud

Välja arvatud juhul, kui dialoog on filmis väga aeglane, on subtitreerimisel peamine strateegia teksti kärpimine. Välja võidakse jätta kõneüksusest kas osa või üksus täielikult. Kovačić (1991) leiab, et subtitreerimise vaatepunktist võib kõneüksused jagada kolme gruppi:

- asendamatud (ei ole võimalik tõlkest välja jätta),
- osaliselt asendatavad (võib kokku võtta),
- asendatavad (võib välja jätta).

Kõneüksus on asendamatu, kui ta kannab endas teose tegevuse mõistmiseks hädavajalikku teavet, ilma milleta ei saaks vaataja teost jälgida.

Lisaks asendamatuks kõneüksustele on kõnes hulgaliselt osaliselt või täielikult asendatavaid kõneüksuseid, mida jäetakse tihtipeale subtiitritest välja isegi juhul, kui seda ruumi- ja ajapiirangud ei nõuaks. Selliste kõneüksuste hulka kuuluvad näiteks:

- kordused;
- inimese nimi, kelle poole pöördutakse;
- poolikud kõneüksused ja grammatiliselt vigased konstruktsioonid;
- rahvusvahelised ja üldtuntud sõnad, nagu näiteks *yes*, *no*, *OK*;
- kõneüksused, millele järgnevad tervitust, viisakust, kinnitamist, eitamist, üllatust vms avaldavad žestid;
- nn semantiliselt tühjad kõnet kaunistavad või kõnevoolu latusamaks muutvad kõneüksused (nt 'noh', 'tead', 'loomulikult' jms).

Díaz Cintas (2005) toob aga välja, et tänapäeval on täiesti vastuvõetav, kui subtitreerimisel minnakse vastuollu viimaste aastakümnete jooksul kujunenud normidega. Tehnika arengu

tõttu nüüd võimalik kasutada subtitreerimisprogramme, mis arvestavad pikslitega, mis teeb võimalikuks tähemärkide omavaheliste proportsioonide sätimise. Selliste programmide abil on näiteks maksimaalne lubatud tähemärkide arv suhteline nähtus, mis ei oma sama palju tähtsust kui varem.

3. Madalkeel

Madalkeele täpne määratlemine ei ole kerge ülesanne. Ühe võimalusena võib seda teha mõiste tabu kaudu. Tabud kujutavad endast sotsiaalseid piiranguid tegevustele, mis võivad tuua kaasa kahju, ebameeldivust või vigastusi. Selliste tegevuste hulka kuulub ka keelekasutus. Tabuks võib olla näiteks:

- keha ja kehavedelikud;
- suguorganid ja seksuaalsed tegevused;
- haigused, surm ja tapmine;
- pühade paikade ja inimeste nimetamine, nende poole pöördumine ja nende puudutamine;
- toidu kogumine, valmistamine ja tarbimine. (Allan *et* Burr ridge 2006)

Tabu ja madalkeele vahele ei saa siiski võrdusmärki tõmmata, pigem võiks öelda, et madalkeel ja tabu jagavad ühisosa: keelekasutuses esineb väljendeid, mis on samaaegselt madalkeelsed ja tabu. Ühtlasi esineb väljendeid, mis on madalkeelsed, kuid pole tabu, ning vastupidi.

Allan *et* Burr ridge (2006) jagavad keelekasutuse viisakuse alusel kolme gruppi: eufemismid, düsfemismid ja ortofemismid.

Eufemismid ehk peitesõnad (kr. k *eu* 'hea, häst'i + *pheme* 'kõnelemine') on ebasüüdsate või teatavas situatsioonis ebasobilike sõnade või väljendite asemel kasutatavad mahedamad sõnad või väljendid.

Düsfemismid (kr. k *dys-* 'halb, soovimatu') vastanduvad eufemismidele ning on vastupidiselt sõnad või väljendid, mis kannavad endas konnotatiivseid tähendusi, mis solvavad või riivavad neid, kellele need sõnad või väljendid on suunatud või kes juhtuvad neid pealt kuulma. Sõnadel ja väljenditel võib olla nii denotatiivne kui konnotatiivne tähendus. Denotatiivne tähendus on sõna või väljendi nn otsene tähendus. Konnotatiivne tähendus on nn ülekantud tähendus, mis areneb välja sõna või väljendi denotatiivsest tähendusest ning on lisaks mõjutatud kogemustest, uskumustest ja eelarvamustest, mis antud sõna või väljendi kasutuskontekstiga tavaliselt kaasnevad. Üsna tavaline on nähtus, et rühm sõnu jagavad sama denotatiivset tähendust, kui konnotatiivse tähenduse poolest

erinevad üksteisest märkimisväärselt. Näiteks võiks siin tuua sõnaderühma koer, peni, krants, kutsu. Kõiki viimatimainitud sõnad viitavad teatud neljajalgsele loomale, kuid konnotatiivne tähendus on kõigil neljal sõnal üsna erinev. Sõna või väljendi konnotatsioonid võivad üksteisest erineda olenevalt kontekstist või kogukonnast, mõned juhul isegi olenevalt kõnelejast.

Kolmandasse gruppi kuuluvad neutraalsed sõnad ja väljendid. Kahe eelmise grupi eeskujul on Allan *et* BurrIDGE andnud sellele grupile nime ortofemismid (kr. k *orto-* ‘õige’). Lisaks on nad moodustanud termini x-femism, mis tähistab olukorda, kus ühele ja samale mõistele saab viidata nii eufemistliku, düsfemistliku kui ka ortofemistliku sõna või väljendiga. Tabelis 1 on toodud ühe mõiste x-femismide näited nii inglise kui eesti keeles, kusjuures antud sõnad on omavahelised tõlkevasted.

Tabel 1. X-femismide näide inglise ja eesti keeles.

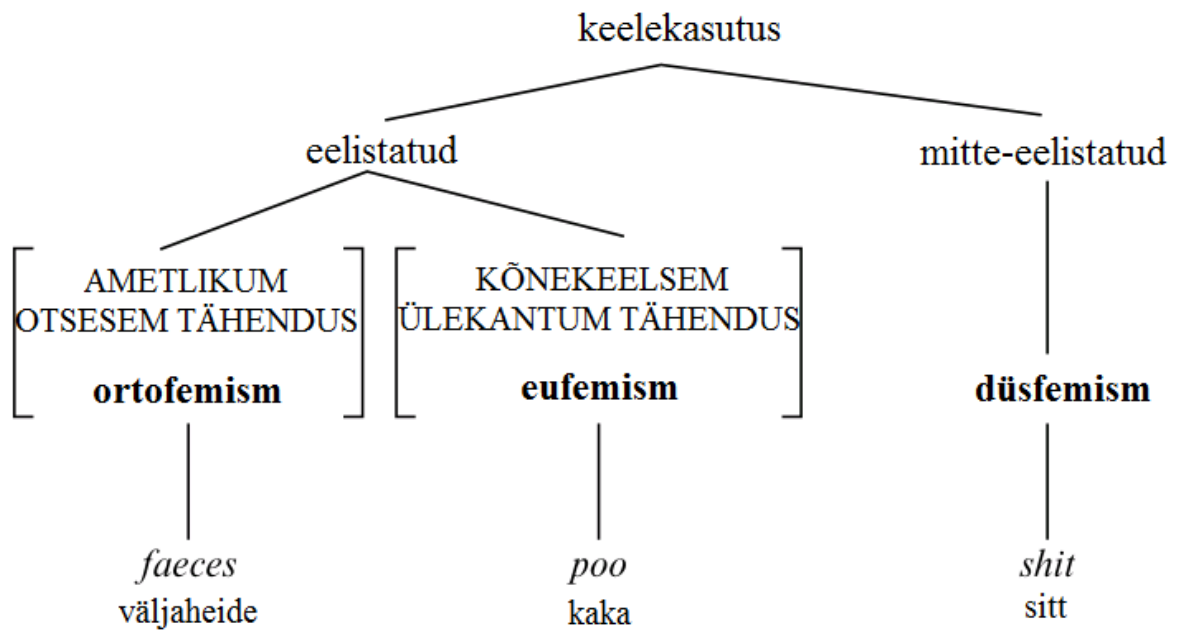
Eufemism	Ortofemism	Düsfemism
<i>poo</i>	<i>faeces</i>	<i>shit</i>
kaka	väljaheide	sitt

Inimeste keelekasutuses ei ole aga kõik nii selgelt piiritletud. Näiteks võib lisaks esineda ka eufemistlike düsfemisme (inglise keeles näiteks *oh, fudge!* väljendi *oh, fuck!* asemel ning eesti keeles hüüatus putkavaht) ning düsfemistlike eufemisme (näiteks sõbralik tögamine, millega ei soovita teist solvata).

Tavaliselt võib madalkeelt seostada just düsfemismidega, olgu siis tegu kas puhtalt düsfemismi, eufemistliku düsfemismi või düsfemistliku eufemismiga.

Vähestel sõnadel või väljenditel on aga mis tahes kontekstis samaväärne mõju või tugevus. Allan *et* BurrIDGE nimetavad viisakuse hindamise ning eufemismiks, düsfemismiks või ortofemismiks jagamiseks aluseks keskklassi viisakuskriteeriumi (MCPC ing. k *middle-class politeness criterion*). MCPC-e järgi eeldatakse, et keskklassi sotsiaalses keskkonnas on ametlikus vestluses vastassoost juhututtavaga viisakas kasutada eufemisme või ortofemisme. Düsfemismid oleks eelneva mitte-eelistatud vastand. MCPC on graafiliselt

kujutatud joonisel 1.

Joonis 1. MCPC. Allan *et* Burridge (2006) järgi.

3.1 Madalkeele ja neutraalse keele erinevus

Aju kõigi funktsioonide seast on keelekasutus üks enam lateraliseeritud funktsioone, st keelekasutusega seonduvat reguleerivad ja kontrollivad aju erinevad piirkonnad nii vasakus kui paremas poolkeras. (Bernal *et* Ardila 2014) Üldiselt vastutab keelekasutuse eest aju vasak poolkera, parem poolkera tegeleb emotsioonide töötlemise ning suhtluse üldise küljega (Van Lancker 1991). Madalkeel eristub aga ülejäänud keelest selle poolest, et seda kontrollib ja reguleerib aju parem poolkera.

Neutraalset keelekasutust seostatakse ajukoore, kesknärvisüsteemi kõige kõrgema ning fülogenetilisest ja ontogeneetilist kõige noorema osaga. Ajukoores kuuluvad keelt reguleerivate piirkondade hulka premotokorteks, primaarne motokorteks, primaarne auditoorne korteks, Wernicke ala ja Brocka ala. Ajukoore piirkonnad ja nende omavaheline paiknemine on toodud lisas 1. Madalkeelt seostatakse pigem aju süvapiirkondadega, täpsemalt limbilise süsteemi ja basaaltuumadega, mida on kujutatud lisas 2. (Price 2000)

Madalkeele ja neutraalse keele erinevust iseloomustab ka tõsiasi, et mitme neuroloogilise haiguse puhul mängib madalkeel olulist rolli. Tõsise afaasia, aju vasaku poolkera ektoomia ehk eemaldamise ning Gilles de la Tourette'i sündroomi korral sageneb madalkeele kasutus. Insuldijärgset afaasiat põdevatel ja vasaku poolkera ektoomia läbinud patsientidel on täheldatud tavapärase kõnevõime suures osas kadumist. Samas on sellised patsiendid võimelised moodustama teatud madalkeelsed sõnu või väljendeid ning mõningaid automaatseid kõneakte, nagu näiteks sõnad jah või ei. Märkimist väärib ka asjaolu, et eelloetletud olukordade puhul kõlavad madalkeelsed kõneaktid loomulikumalt ning on hääldatud arusaadavamalt kui muud kõneaktid. Gilles de la Tourette'i sündroomi põdevatest inimestest esineb umbes 25%-30%-l koprolaaliat ehk madalkeelsete sõnade ja väljendite impulsiivset väljaütlemist. (Van Lanckera *et* Cummings 1999)

Erinevate neuroloogiliste haiguste ja keelekasutusega seotud sümptomite põhjal võib järeldada, et madalkeelt ja neutraalset keelt ei töödelda mitte ainult aju erinevates piirkondades, vaid ka töötlemismehhanism on erinev. Vasak poolkera tegeleb järjestuste analüüsiga, samas kui parem poolkera keskendub pigem muustrite analüüsile. See tähendab, et madalkeelest sõna või väljendit töödeldakse tõenäoliselt ühtse tervikuna, samas kui

neutraalne keel koosneb töötlemismehhanismi seisukohalt mitte ainult sõnadest, vaid ka foneemidest, morfeemist ning häälikutest. (Van Lanckera *et Cummings* 1999)

Töötlemismehhanismide erinevus tuleb ilmsiks ka Wabnitz, Martensi *et Neuneri* uuringust, kus nad lasid katsealustel lugeda neutraalseid, positiivseid, füüsiliselt ähvardavaid ning sotsiaalselt ähvardavaid sõnu. Viimasesse kategooriasse, sotsiaalselt ähvardavate sõnade hulka kuulusid just madalkeelsed sõnad. Kõneakti esmasel töötlusel oli neutraalsete ja sotsiaalselt ähvardavate sõnade töötlus omavahel sarnane, kuid edaspidisel töötlusel sarnanesid sotsiaalselt ähvardavad sõnad pigem emotsionaalselt laetud sõnadega ning sarnasus neutraalsete sõnadega vähenes. (Wabnitz *et al* 2012)

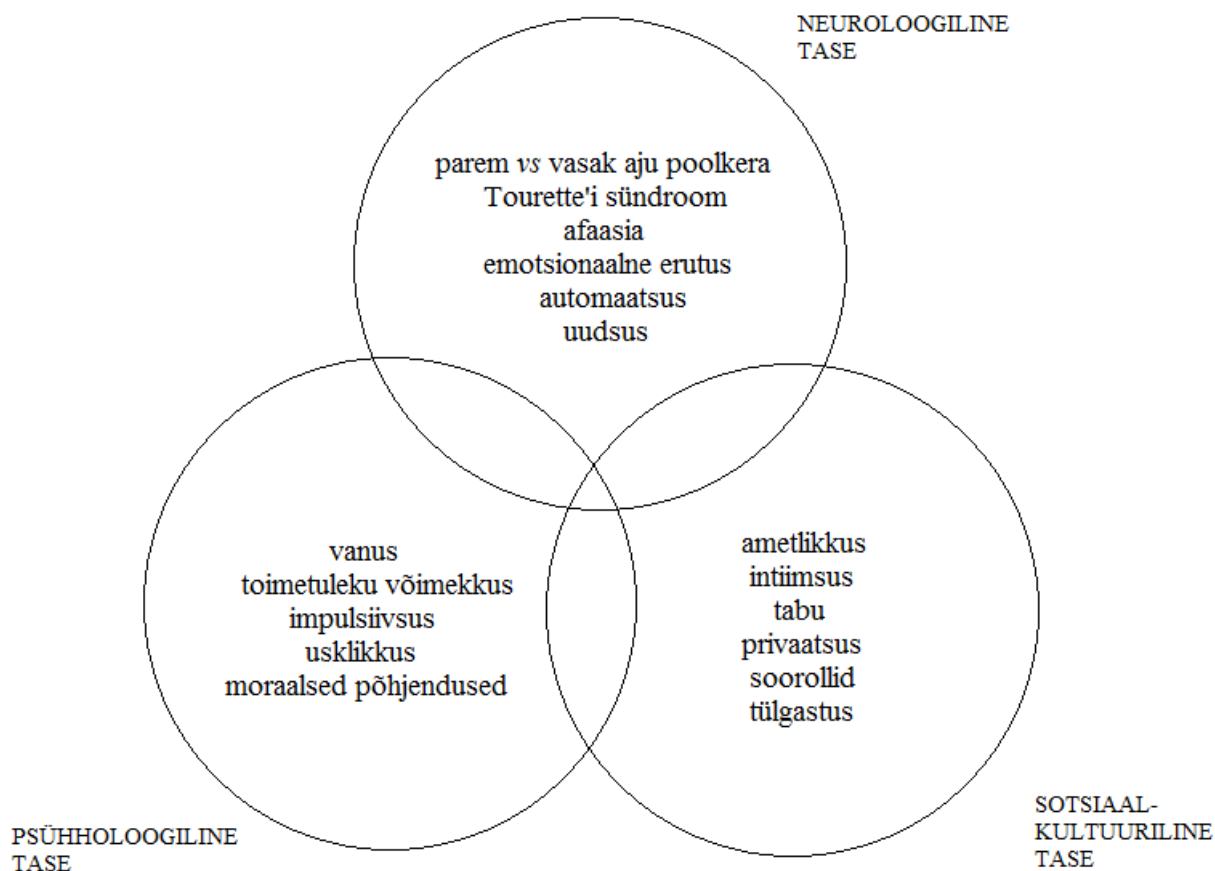
Lisaks madalkeele töötlemismehhanismidele on uuritud ka madalkeele seost mälu ja tähelepanuga. Selleks on kasutatud näiteks Stroopi testi, kus katsealused peavad nimetama lisaks etteantud sõnale ka selle värvi. Stroopi efekti korral kulub katseisikutel sõnaga mittekokkulangeva värvi nimetamiseks rohkem aega kui kokkulangeva värvi nimetamiseks (sõna punane kirjutatud sinise värviga vs punase värviga) (Stroop, 1935). Madalkeele uurimiseks on kasutatud modifitseeritud Stroopi testi ehk tabu-Stroopi testi, mille tulemusena on leitud, et madalkeelsete väljendite puhul kulub madalkeelse sõna värvi nimetamiseks rohkem aega kui neutraalse sõna värvi nimetamiseks (Siegrist, 1995). Kui aga katsealustel paluti pärast värvide nimetamist meenutada, millised sõnad testis esinesid, mäletati paremini madalkeelseid sõnu. Sama kehtis ka olukorras, kus katsealustele näidati tahtliku meeldejätmise vältimiseks suhteliselt kiiresti ning üksteise järel teatud hulk sõnu ning paluti meenutada, milliseid sõnu nad nägid. Madalkeelsete sõnade esinemise korral mäletasid katsealused eelnevaid ja järgnevaid sõnu halvemini. (MacKay *et al*, 2004)

Eelmainitu näitab, et madalkeelt töödeldakse ajus teistmoodi kui neutraalset keelt ning selle tekke- ja vastuvõtmisprotsessis on erinevusi. Madalkeel tõmbab endale rohkem tähelepanu kui neutraalne keelekasutus ning madalkeelsed sõnad ja väljendid jäävad ka tõlkes võrdlemisi hästi silma. Seda võiks tõlkimisel võtta arvesse ning mitte suhtuda madalkeele tõlkimisse väga kergekäeliselt või arvata, et madalkeele väljajätmine on alati õigustatud.

3.2 Madalkeele kasutuspõhjused

Madalkeelt kasutatakse vägagi mitmel põhjusel. Jay (1999: 19-23) on välja pakkunud madalkeele neuro-psühho-sotsioteooria (NPS-teooria), mis peaks katma kõik madalkeelsed kõneaktid. NPR-teooria on nii seletava kui ka ennustava loomusega: selle abil on võimalik seletada, miks ja kuidas kõneleja madalkeelt kasutab, ning samuti millistes olukordades inimesed etteantud kultuuris madalkeelt kasutavad.

NPS-teooria järgi hõlmab madalkeele kasutus endas kolme üldist käitumuslikku aspekti: neuroloogilist kontrolli, psühholoogilisi piiranguid ja sotsio-kultuurilisi piiranguid. NPR-teooria on graafiliselt kujutatud joonisel 2.

Joonis 2. NPS-teooria Jay (1999: 22) järgi.

Kõik kolm NPR-teooria taset on omavahel seotud. Madalkeelse kõneakti puhul võib üks neist küll domineerida, kuid kõneakti loomisel panustab iga tase mingil määral.

Igas kultuuriruumis on välja kujunenud kindlad sõnad ja väljendid, mida teatud olukordades sobib kasutada ja mida mitte. NPS-teooria järgi hõlmab sotsio-kultuuriline tase endas just sõnade ajaloolisi ja sotsiaalseid kasutustavasid.

Psühholoogiline tase hõlmab endas madalkeelsete sõnade ja väljendite kasutuse lingvistilist ja semantilist analüüsi. Psühholoogilises süsteemis eeldatakse, et kõneleja omandab lingvistilised võimed psühholoogilise arengu tulemusena sotsio-kultuurilises keelekontekstis. Teisisõnu võib inimene küll teatud keele ära õppida, kuid tema madalkeele kasutust mõjutab isiklik psühholoogiline areng antud lingvistilises, perekondlikus ja kultuurilises keskkonnas.

Neuroloogilise taseme puhul on olulised kaks omavahel tihedalt seotud süsteemi: ajukoor ning aju süvapiirkonnad. Need kaks süsteemi mängivad kõneaktide loomisel kesket rolli, kuid põhimõtteliste erinevuste tõttu võib inimeste emotsionaalne reaktsioon olla vähem või rohkem kontrollitud ning teadvustatud. Eelnevas peatükis kirjeldatud erinevuste tõttu võib madalkeele kasutus olla automaatne (teadvustamata ning kontrollimatu) või keerukam, strateegiline (teadvustatud ning kontrollitud).

Jay (1999) lõi teoreetilise aluse madalkeele kasutuse uurimiseks, kuid madalkeele kasutus põhjuseid on uuritud ka praktiliselt. Fine *et* Johnson (1984) viisid ameerika tudengite seas läbi küsitluse, kus pakuti välja kümme erinevat põhjust madalkeele kasutamiseks: viha väljendamine; tunnete rõhutamine; harjumus; kaaslaste surve; pingete maandamine; sest sõna on tabu; et näida lahe; et saada tähelepanu; sest sõna on aktsepteeritud; parema sõna puudumine. Nii mehed kui naised pidasid peamiseks kasutusajendiks viha väljendamist. Ka Jay (2009) on nõus, et viha on peamiseks ajendiks madalkeele kasutamise puhul ning lisab, et vihaga võib seostada ligikaudu kahte kolmandikku kasutuskordadest (Jay 1992, 2000).

Montagu leiab, et vandumine on kultuurisiseselt õpitud moodus viha väljendamiseks. Ta lisab, et viha on keeruline emotsioon ning seda võib väljendada mitmel viisil, sealhulgas naeru, narrimise või vandumise kaudu. Erinevad olukorrad aga nõuavad erinevad väljendusmeetodeid (Montagu, 1967).

Samas on oluline meeles pidada, et mitte alati ei ole vajalik viha väljendada madalkeele

abil ning madalkeele kasutamine ei tähista automaatselt, et kõneleja on vihane. Teatud sõnade või väljenditega võib kõneleja vastupidiselt väljendada poolehoidu või isegi teha komplimendi (Cameron 1969). Iseäranis kehtib see solvangute rühma kuuluvate madalkeelsete sõnade puhul. Sellisel juhul on aga äärmiselt oluline kõneleja ja kuulaja omavaheline suhe ning gruppikuuluvus. Nii mõnigi tavamõistes solvav sõna ei oma negatiivsest tähendust, kui seda kasutatakse grupisiseselt. Ameerika Ühendriikides ei ole harv nähtus, et mustanahalised kasutavad üksteisele viidates terminit *nigger*. Kui sama terminit kasutab aga keegi väljastpoolt gruppi on samal terminil isegi samas kontekstis negatiivne tähendus (Jay 1992: 8).

Scherer *et* Sagarin (2006) viisid läbi katse, kus lasid kõnelejal pidada kolm kõnet ning kahe kõne puhul kasutada vastavalt kõne alguses või lõpus üsna leebet madalkeelset sõna *damn*. Kõnede sisuks oli õppetasude alandamine ülikoolis ning kuulajateks olid tudengid, kes eeldatavasti nõustuvad kõnelejaga. Katse eesmärgiks oli uurida madalkeele kasutuse mõju esineja veenvusele olukorras, kus kuulajad nõustuvad esinejaga. Tulemused näitasid, et kuulajad pidasid kahte kõnet, kus kasutati madalkeelset väljendit, märkimisväärselt veenvamaks ning lisaks hindasid kõneleja esinemist intensiivsemaks. Kõne tõsiseltvõetavust madalkeele kasutamine aga ei mõjutanud. Antud tulemuste põhjal võiks ka spekuloida, et olukorras, kus kuulajad ei nõustu kõnelejaga, võib madalkeele kasutamine avaldada vastupidist mõju.

Madalkeel võib olla ka üsna tõhus valuleevendusmeetod. Näiteks varba äralöömise või sõrme ukse vahele jätmise korral tekib inimestel tihtipeale soov vanduda. Stephens *et al* (2011) lasid katsealustel hoida kätt jääkülmas vees ning ühel juhul korrutada neutraalset sõna ning teisel juhul madalkeelset sõna. Katse tulemused näitasid, et madalkeelse sõna korrutamine suurendas katsealustel valu taluvuspiiri ning võrreldes olukorraga, kus korrutati neutraalset sõna, tundsid katsealused valu vähem.

3.3 Inglise madalkeel

Tänapäeva inglise madalkeel on tugevalt mõjutatud selle ajaloost. Mitmed kasutusel olevad väljendid ei pruugikski ilmtingimata kuuluda madalkeele hulka, kui nad poleks varasemal ajal olnud tugevad tabuväljendid. Seetõttu on siinkohal ka toodud lühiülevaade inglise madalkeele ajaloost. Kasutustavade ja enimlevinud väljendite poolest eristuvad üksteisest selgelt neli ajajärku:

- keskaeg
- renessanss,
- 18. ja 19. sajand
- 20. ja 21. sajand.

Keskajal oli ristiusk Euroopas üldlevinud ning mängis inimeste elus väga suurt rolli, mistõttu olid kõige tugevama mõjuga religioossed väljendid. Tänapäeval vulgaarseks peetavad suguorganitele viitavad väljendid kuulusid sel ajal tavapärase väljendite hulka; need olid küll otsekohesed, kuid sellest hoolimata ei kutsunud ilmselt esile suurt pahameelt ega riivanud kellegi tundeid. Väärib märkimist, et keskajal sisaldas suur hulk taime-, looma-, tänava- ja ka isikunimesid tänapäeval ropuks peetavaid sõnu või sõnaosi. Nii näiteks kutsuti tuuletallajat *windfucker*'iks ning võilille *pissabed*'iks, Inglismaal Warwickshire'is leidis aga tänav nimega Schetewellwey (Shitwell Way). Lisaks olid mitmed tänapäeval pigem ropud sõnad tavapärased meditsiinilised terminid. Selliste sõnade hulka kuuluvad näiteks *arse* ja *shit*. Keskajal hoidusid inimesed pigem nn halvatest sõnadest, mille kasutamine võis kõnelejat või kuuljat ajendada pattu tegema. Kõige halvemaks ning ohtlikumaks peeti aga asjatut Jumala nimel vandumist. (Mohr 2013: 90, 93-96) Seda ilmestab ka tõsiasi, et viimane on Piiblis otsesõnu ära keelatud:

Sa ei tohi Issanda, oma Jumala nime asjata suhu võtta, sest Issand ei jäta seda nuhtlemata, kes tema nime asjata suhu võtab! (2Ms 20:7; 5Ms 5:11)

Keskajal oli inimeste soov privaatsuse järele tänapäevases mõistes tunduvalt väiksem ning tihtipeale ei olnudki võimalik end teistest inimestest eraldada (Webb 2007: ix). Seetõttu ei olnud ajal, mil näiteks inimeste kehaosad ning kehalised protsessid polnud nii varjatud, ka neile viitavad sõnad ning väljendid tabud.

Renessansiajastul hakkasid religioonikesksed väärtused asenduma inimesekeskse maailmapildiga, mistõttu hakkasid ka vanded kaotama oma eelnevat mõju ja tähtsust. Kui keskajal oli kõnelejal vande abil võimalik lausutule lisada tugevust ning näidata, et öeldu oli kahtlemata tõsi, siis renessansiajastul see enam nii ei olnud. Mohr (2013: 142) nimetab viis nähtust, mis aitasid viimasele kaasa:

- feodalismi kadumine,
- kapitalismi teke,
- vannete liiga tihe kasutamine,
- ekvivokatsiooni tihe kasutamine,
- protestantismi levik.

Feodalismi kadumise ning kapitalismi tekki tõttu hakkasid vanded asenduma lepingutega, kuna inimesed vajasid usaldusväärsemat ja kindlamat moodust tehingu õigsuse kinnitamiseks. Keskajal kasutati vandeid üsna tihedasti ning vägagi erinevates olukordades. Seetõttu hakkas levima nn ekvivokatsiooni, mille põhimõte seisneb selles, et kõneleja lausub vande, mida kuulaja ilmselt kuulda soovis, kuid seejärel lisab kõneleja mõttes vandele midagi juurde. Sellise käitumisega oli võimalik rääkida tõtt nii kuulaja kui ka Jumala silmis. Näiteks võis ekvivokatsiooni kasutada ülekuulamise ajal, väites ülekuulajale üht ning öeldule mõttes midagi lisades Jumalale teist. Ekvivokatsiooni kasutati renessansiajastul nii sagedasti, et lõpuks juba eeldati, et kui keegi vannub, kasutab ta ilmselt ka ekvivokatsiooni (Mohr 2013:142).

Vannete mõju vähenemisele aitas lisaks kaasa katoliikluse asendumine protestantismiga. Mõlemad usuvoolud kasutavad armulaua sakramenti, mis põhineb järgmisel tsitaadil Piiblist:

Ja ta võttis leiva, tänas ja murdis ja andis neile, öeldes: "See on minu ihu, mis teie eest antakse. Seda tehke minu mälestuseks!" (Lk 22:19)

Katoliiklased usuvad, et armulaual pakutav leib ja vein muutuvad läbi ime Kristuse ihuks ja vereks. Protestandid aga leiavad, et armulaua leib ja vein pigem sümboliseerivad Kristuse ihu ja verd, kuid ei muutu selleks. Seetõttu suhtusid protestandid ka vannetesse katoliiklastest erinevalt. Kui katoliiklased olid arvamusel, et keskajal tavalised vanded, nagu näiteks *God's bones*, *God's wounds* või *God's blood*, vigastavad Jumala füüsilist keha, siis protestandid leidsid, et Jumala nimel vandumisega on võimalik puudutada vaid Jumala spirituaalset keha. Kuna protestantismi levikuga ei olnud enam hooletu vandumisega võimalik Jumalat vigastada, hakkas ka vannete tugevus ja mõjuvõim vähenema (Mohr 2013; 138-140).

Kui keskajal hinnati sõna heaks või halvaks selle järgi, kas see ajendas pattu tegema või mitte, ning sõna tähendus ei mänginud seejuures kuigi suurt rolli, siis renessansiajastul hakkasid sõna ja selle tähendus üksteisest eristuma. Lisaks hakkas suurenema kehaosadele ja seksuaalsele tegevusele viitavate sõnade ja väljendite mõjuvõim ning tugevus. Selles mängis tähtsat rolli inimeste häbitunde kasvamine ja privaatsuse kui tänapäevase nähtuse laiem levik. Renessansiajastul muutusid ka inimeste omavahelised võimusuhted. Alguses peeti enda paljastamiseks ebaviisakaks vaid sotsiaalselt kõrgemale paigutuva inimese eest, kuid feodalismi kadumise ja sotsiaalse võrdsuse kasvuga muutus enda paljastamine üleüldiselt ebasündaaks (Elias 1978).

18. ja 19. sajandi madalkeele kasutust iseloomustab väga laialdane eufemismide kasutamine. Keskajal oli ühiskond jagatud range sotsiaalse hierarhia järgi – ülikud, vaimulikud ning töötav rahvas. Ülikust võis saada vaimulik, kuid muudel juhtudel sotsiaalset mobiilsust üldjuhul ei esinenud. Renessansiajastul hakati aga kaupmehi ja käsitöölisi pidama rikaste ja vaeste vahepealseteks: nad ei olnud küll ülikud, kuid siiski ka mitte vaesed talupojad. 18. sajandiks oli hulgaliselt vahepealsesse kategooriasse kuulunud

kaupmeestest ja käsitöolistest tööstusrevolutsiooni, kolooniate asutamise ja ülemaailmse kaubavahetuse arengu tõttu rikastunud. Sotsiaalsel funktsioonil põhinev hierarhia oli asendunud majanduslike kriteeriumitega ning välja hakkasid kujunema ühiskonnaklassid tänapäevases mõistes. Kuna klassikuuluvuse määras nüüd suure osa raha ja rikkus, olid klassidevahelised piirid hägusamad ning ühest klassist teise liikumine lihtsam. Kõrgklassi kuuluvate inimeste sotsiaalne positsioon oli edasipärandatava kinnisvara ja tiitlite tõttu enamasti kindlustatud. Keskklassi kuuluvad inimesed tundsid end aga pisut ebakindlalt ning nägid vajadust pidevalt kuulutada enda erinevust alamatest klassidest. Madalkeelt peeti omaseks alamatele klasside ning seetõttu üritasid keskklassi kuuluvad inimesed seda vältida igal võimalikul juhul. Sellega mindi isegi nii kaugele, et teatud sõnad, mis ei olnud madalkeelsed, kuid viitasid mõnele kehaosale, muutusid tabuks. Näiteks peeti mõnes ringkonnas ebasüüdsaks kasutada sõna *leg* (ek jalg), kuna väidetavalt viib see mõtled tahes-tahtmata mujale. Paremaks peeti kasutada väljendit *limb* (ek jäse). Mõned inimesed kutsusid aga isegi lauajalga lauajäsemeks ning lisaks katsid need pükste moodi riideesemetega. (Mohr 2013: 191-193; 205-207)

18. ja 19. sajandil hakkasid kolooniate rajamise ja erinevate rahvaste tihedama kokkupuutumise tõttu laiemalt kasutust leidma rahvusel või päritolul põhinevad solvangud. 19. sajandi lõpuks välja arenenud madalkeel sarnanes juba üsnagi palju tänapäeval kasutatava madalkeelelega (Mohr 2013: 230).

20. ja 21. sajandi madalkeel iseloomustab sõna *fuck* äärmiselt lai levik. Sagarin (1962: 136) kirjutab, et kõigi keelatud sõnade hulgast, alates slängist kuni profaansuseni, kergelt halva varjundiga kuni tõeliselt roppude sõnadeni, on üks sõna teistest üle. Antud sõna all mõtleb ta just sõna *fuck*.

Madalkeele iseloomustamisel on abiks madalkeel eelnevalt klassifitseerida, mida võib aga teha väga erinevate kriteeriumite põhjal. Hughes (2006) jagab madalkeele kahte suurde gruppi: profaanse taustaga väljendid ning tabud. Mõlemasse gruppi kuulub veel omakorda mitu alagruppi, nagu näiteks vandumine, pühaduseteostus, roppused ja labasused. Hughesi klassifikatsioon on graafiliselt kujutatud joonisel 3. Jay (1992: 2-9) jaotab madalkeele vastavalt sõnaklassidele 10 erinevasse kategooriasse: vandumine, profaansused, pühaduseteotus, tabud, roppused, vulgaarsused, epiteedid, solvangud, skatoloogia, släng.

Antud töös slängi ehk teatud ühiskonnarühma üldkasutatavast kõnekeelest erinevat kõnepruuki ei vaadata, kuna slängi puhul ei pruugi tingimata tegu olla tabuväljendite ega düsfemismidega ning släng ja ülejäänud madalkeele rühmad erinevad üksteisest nii kasutus põhjuste kui põhiolemuste poolest.

Järgnevalt on lühidalt iseloomustatud eelmainitud kategooriad, millele antud töös toetutakse. Kuna eri kategooriate nimetustega seostatu ei pruugi inglise ja eesti keeles täielikult ühtida, on iga kategooria puhul toodud selle ingliskeelne nimetus ning sulgudes on antud kategooria eestikeelne nimetus, mida kasutatakse antud töö kontekstis.

PÜHA			
	Palved	Tunnistused	Loitsud
			Vanded
<i>Vastuvõetavuse piir</i>			
	Vandumine	Profaansused	Nõidumine
	Needmine	Valetunnistus	Roppused
			Labasused
	Pühaduse teotus		Etnilised solvangud
	PROFAANNE		TABU

Joonis 3. Hughesi madalkeele klassifikatsioon Hughesi järgi (2006).

Cursing (vandumine) - sellise tegevusega soovitakse teisele inimesele põhjustada vigastusi või muul moel kahju esile kutsuda. Vandumine võib olla nii religioosse kui mittereligioosse taustaga. Religioosse taustaga vandumise puhul võib mõningal juhul ka täheldada kõneleja soovi kutsuda jumalat appi kedagi karistama.

go to hell 'mine põrgu!'

Profanity (profaansused) - profaansuseks loetakse religioossete terminite hooletut

kasutamist ilmalikus kontekstis. Profaansust iseloomustab religioossete normide ja tavade mitteaustamine.

Oh my God, it is raining again! 'Issand Jumal, jälle sajab vihma!'

Jay toob eraldi kategooriana ka välja *blasphemy* (pühaduseteotuse). Profaansus ja pühaduseteotus on üksteisega sarnased nähtused, kuna mõlemal juhul ilmneb kõneleja ükskõiksus või hoolimatus religioossete tavade, normide või institutsioonide suhtes. Pühaduseteotus erineb aga profaansusest selle poolest, et pühaduseteotuse puhul on kõneakti eesmärgiks religiooni või religioosse institutsiooni ründamine, samas kui profaansuse puhul selline eesmärk puudub.

Pühaduseteotus iseenesest ei eelda düsfemistlike väljendite kasutamist, pühaduseteotuseks liigitamisel on kõige olulisemaks määrajaks kõneleja eesmärk, kasutatud väljend on aga teisejärgulise tähtsusega.

Obscenity (roppused) - Ameerika Ühendriikides on *obscenity* näol tegemist juriidilise terminiga. Ameerika Ühendriikide põhiseaduse esimene parandus ütleb, et

[--] samuti ei kärbi Kongress sõna- ja ajakirjandusvabadust [--].

Kohtuasjas *Roth v. United States* 354 U.S. 476 (1957) otsustas aga Ameerika Ühendriikide Ülemkohus, et põhiseaduse esimene paranduse ei kehti *obscenity* kohta, lisades, et esimese paranduse eesmärgiks oli võimaldada ideede levik ning sotsiaalsete ja poliitiliste muutuste teokssaamine, mitte aga kaitsta iga lausutud sõna.

Kuna *obscenity* on juriidiline termin, võiks arvata, et see on kindlalt määratletud. Kahjuks aga nii see ei ole. Kohtuasjas *Jacobellis v. Ohio*, 378 U.S. 184 (1964) arutati, kas film „The Lovers” on ropp ning seetõttu õigustatult keelustatud. Ülemkohtunik Potter Stewart kirjutas kohtulahendis, et ilmselt ta ei suudakski roppusi defineerida, kuid tunneb need sellegipoolest ära, kui neid näeb:

"I shall not today attempt further to define the kinds of material I understand to be

embraced within that shorthand description; and perhaps I could never succeed in intelligibly doing so. But I know it when I see it, and the motion picture involved in this case is not that."

Kohtuasjaga Miller v. California, 413 U.S. 15 (1973) pandi alus Milleri testile, mida kasutatakse siimaani roppuse hindamisel. Milleri testi järgi on tegemist roppusega, kui see vastab üheaegselt kolmele järgnevale tingimusele:

- kogukonna kaasaegsete moraalitavade järgi hinnates leiab tavainimene teose kui terviku olevat sündsusetu;
- teos kujutab või kirjeldab seksuaalset tegevust ilmselgelt tülgestaval moel;
- teosel kui tervikul puudub kirjanduslik, kunstlik, poliitiline või teaduslik väärtus.

Ka Milleri test jätab roppuste määratluse hägusaks. Küsimusi tekitab juba esimene tingimus, kus tuleb arvesse võtta 'tavainimese' arvamust ning 'kogukonna kaasaegseid moraalitavasid', mis on omakorda udused. Täpse määratlemise raskustest hoolimata saab aga öelda, et Ameerika Ühendriikides on roppused kahtlemata seksuaalse taustaga, enamasti suguorganitele või seksuaalsele tegevusel viitavate sõnade ja terminitega.

Vulgarity (labasused) - labasused ei pruugi tingimata olla ropud ega kuuluda tabu alla, need iseloomustavad pigem keele jämedust. Labasuste alla võivad kuuluda sellised järgnevad sõnad:

ass 'perse'

fuck 'keppima'

Epithets (epiteetid) – antud magistritöös loetakse epiteetideks loetakse emotsionaalsed hüüatusi. Epiteedil võib olla konkreetne sihtmärk (nt kõnelejat ärritanud isik), kuid epiteetid leiavad kasutust ka olukorras, kus kõneleja soovib lihtsalt oma emotsioone välja elada ning kõneakti puudub konkreetne sihtmärk. Üks epiteetide kasutuspõhjuseid võib olla füüsilise vägivalda asendamine ohutuma variandiga. Epiteetide näiteks võivad olla

järgnevad sõnad.

shit, damn, fuck 'perse'

Nii labasuste kui epiteetide kategooriate näidetes esineb sõna *fuck*. Dong (1971) leiab, et sõna *fuck* moodustab tegelikult kaks sama kirjaipildi, kuid grammatiliselt täiesti erinevalt töötavat sõna. Fairman (2009: 44) tähistab neid kui *fuck*¹ ja *fuck*². Esimene neist, mille võiks liigitada labasuste alla, on verb ning viitab otseselt seksuaalsele tegevusele. Ülekantud tähenduses võib see viidata ka näiteks petmisele, ärakasutamisele või tüssamisele. Teine aga näeb välja nagu verb, kuid ei ole seda mitte. Lisaks puudub *fuck*²-l ka konkreetne tähendus, sellega lihtsalt väljendatakse kõneleja negatiivset või positiivset hoiakut millegi suhtes.

***Insults, slurs* (solvangud)** - solvangute näol on tegemist teise inimese verbaalse ründamisega. Solvangutel ei pruugi olla religioosset tausta, need ei pruugi olla ropud ega viidata tabudele. Üldjuhul mõjuvad solvangud sihtmärgi tegelikele või kujuteldavatele omadustele viidates. Need võivad muuhulgas põhineda sihtmärgi rassil, rahvusel, sotsiaalsel staatusel või füüsilistel ja vaimsetel omadustel.

idiot 'idoot'

***Scatology* (skatoloogia)** - skatoloogilised väljendid viitavad inimväljaheidetele ja nende eritusprotsessile.

shit 'sitt'

Eelneva kahe klassifikatsiooni puhul jagati madalkeel rühmadesse lingvistiliste kaalutluste alusel ning põhirõhk on sõnaklassidel. Kaye *et* Sapolsky (2001) (2004) on aga uurinud madalkeele kasutust Ameerika Ühendriikide televisioonis ning kasutavad audiovisuaalse madalkeele hindamisel pisut teistsugust klassifikatsiooni. Kaye *et* Sapolsky jagavad madalkeele nelja põhirühma: nn seitsmik, seksuaalsed väljendid, väljaheidetega seotud

väljendid ning muud väljendid, mis on tugevuse alusel jaotatud kaheks (tugevad ja nõrgad). Nn seitsmikusse kuulub nagu nimigi ütleb seitse sõna: *fuck, piss, shit, cunt, motherfucker, cocksucker, tits*. Eelmainitud seitse sõna reastas esmakordset ameerika komöödik George Carlin 1972. aastal oma monoloogis "Seven Words You Can Never Say on Television" (eesti keeles "Seitse sõna, mida ei või televisioonis öelda"). Tegemist ei ole ametliku nimekirjaga sõnadest, mis on televisioonis keelatud, kuid 1972. aastal peeti neid sõnu tugevateks tabuväljenditeks ning ebasobilikuks nii raadios kui televisioonis edastamiseks. Lisaks viis George Carlini monoloog pretsedendi loonud kohtulahendini. 1973. aastal kaebas üks isa Ameerika Ühendriikide Föderaalsetele Kommunikatsioonikomisjonile (FCC), et tema poeg oli George Carlini monoloogi kuulnud ning ta ei pea seda õigeks. FCC reguleerib Ameerika Ühendriikides osariikidevahelist raadio-, televisiooni, kaabel-, saatelliitsidet. Kohtuotsuses Federal Communications Commission v. Pacifica Foundation (1978) leiti, et monoloogis nimetatud seitse sõna olid ebasüüdsad, kuid mitte ropud (*obscene*). Hoolimata sellest leidis kohus, et FCC-l on õigus keelata sellised saated ajal, mil kuulajate hulgas leidub tõenäoliselt lapsi. Lisaks anti FCC-l vabadus ise otsustada, mis on ebasüüdis ning mis mitte. Nn seitsmiku tugevat mõju ka tänapäeval ilmestab tõsiasi, et 2003. aastal esitas kongressmann Doug Ose (2003) esindajatekojas seaduseparanduse ettepaneku, mis tooks täpselt välja, missugused sõnad ei sobi avalikuks edastamiseks. Nendeks sõnadeks olid *shit, piss, fuck, cunt, asshole, cock sucker, mother fucker* ning *ass hole*.

Seksuaalsete väljendite hulka kuuluvad seksuaalseid kehaosi või seksuaalset tegevust kirjeldavad väljendid. Väljaheidetega seotud väljendid viitavad otseselt inimväljaheidetele ning vastavale protsessile. Kõik ülejäänud sõnad on jagatud tugevuse järgi kas nõrgaks või tugevaks. Nõrkade väljendite hulka kuuluvad enamasti religioosse taustaga väljendid, nagu näiteks *damn* ja *hell*. Tugevate väljendite hulka kuuluvad näiteks *bastard, bitch* ja *bullshit*. Muude väljendite hulka kuuluvad üksteisest üsna erinevad sõnad ning väljendid. Lisaks ei ole kõik nõrgad väljendid automaatselt religioosse taustaga ja vastupidi. McEnery (2005) eristab religioosseid, seksuaalseid ja väljaheidetega seotud väljendeid, kui erinevalt eelmistest klassifikatsioonidest, toob ta välja ka seksistlikud väljendid, nagu näiteks *bitch*, ning füüsilisele või vaimsele puudele viitavad väljendid, nagu näiteks *idiot* ja *moron*.

3.4 Eesti madalkeel

Eesti madalkeelt on uuritud äärmiselt vähe. Näiteks Eesti Keele Instituut pole eesti madalkeele uurimisega tegelenud ning lisaks puuduvad neil andmed, et keegi oleks seda põhjalikumalt teinud (Pärnsalu, isiklik kirjavahetus, 2014).

Eesti madalkeele kohta täpsemate andmete puudumist ilmestab ka asjaolu, et sellist terminit nagu madalkeel näiteks ÕS-is ei esine. Madalkeelt on eesti keeles nimetatud nii vandumiseks kui ropendamiseks, madalkeelseid väljendeid on kutsutud labasusteks ja vulgaarsusteks. Ka varasemates madalkeelt käsitlevates töödes on kasutatud eri termineid. Veronika Tank (2011) koostas oma magistr töö küll inglise keeles, kui eestikeelses resümees kasutas madalkeele kohta terminit vandumine, Karin Kukk (2012) kasutas oma magistr töö terminit madalkeel. Antud töös sooviti madalkeele tähistamiseks kasutada üldist terminit, et vältida olukorda, et klassifitseerimisel oleks mõni kategooria ning üldine nähtus nimetatud sama terminiga. Lisaks oli soov kasutada terminit, mida on varem eestikeelses kirjanduses esinenud. Seetõttu on kasutatud just terminit madalkeel, mida võib näha ka Karin Kuke (2012) magistr töö.

Eesti madalkeele kasutustavade kohta ütlevad Erelt *et* Punttila (2002) nii palju, et kõige tavalisem ning enimkasutatud vandesõna on ilmselt kurat, seda kasutatakse nii harjumusliku täitesõnana kui ka enne nimisõna öeldule tugevama varjundi andmiseks.

4. Metoodika ja andmed

Käesolevas töös on analüüsitud kolme ingliskeelse filmi tõlget. Tõlkimisel on oluline tunda mitte ainult lähtekeele kasutustavasid, vaid ka sihtkeele omi. Eesti madalkeelt on väga vähe uuritud ning seetõttu on tõlkevalikute paremaks iseloomustamiseks ja hindamiseks lisaks jälgitud madalkeele kasutust ühes eestikeelses filmis. Filmide eestikeelsed ja ingliskeelsed pealkirjad, linastusaastad ning Eesti vanusepiirangud on toodud tabelis x. Nii Eestis kui Ameerika Ühendriikides linastusid kõik filmid sama aasta jooksul, mis on tabelis märgitud. Tabelis 2 on eraldi toodud välja nii Eestis kui Ameerika Ühendriikides kehtivad vanusepiirangud. Žanri poolest kuulusid kõik analüüsitavad filmid komöödiate hulka.

Tabel 2. Käesolevas töös analüüsitavad filmid.

Filmi pealkiri eesti keeles	Filmi pealkiri originaalkeeles	Linastumisaasta	Vanusepiirang USAs	Vanusepiirang Eestis
Veri, higi ja pisarad	Pain & Gain	2013	R	K12
21 täis!	21 & Over	2013	R	K14
Tappev vaheaeg	Tucker & Dale vs. Evil	2010	R	K12
Vasaku jala reede	Vasaku jala reede	2012	R	K14

Nagu tabelist lähtub, on Ameerika Ühendriikides ja Eestis antud filmidele erinevad vanusepiirangud. Ameerika Ühendriikide kinolevis näidatavatele filmidele vanusepiiranguid määrab ühing The Motion Picture Association of America on kõikidele antud töös analüüsitavatele filmidele andud reitingu R, mis tähendab, et alla 17-aastased isikud tohivad vastavaid filme vaadata kinos vaid juhul, kui neid saadab lapsevanem või täiskasvanud saatja (MPAA, 2014). Eestis on analüüsitavatele filmidele määratud kas vanusepiirang K14, mis tähendab, et alla 14-aastased isikud lubatakse filmi vaatama ainult

koos täiskasvanud saatjaga, või K12, mis tähendab, et täiskasvanud saatjat oodatakse alla 12-aastaste isikute puhul (Forum Cinemas, 2014). Reitingute määramisel lähtutakse nii filmi tekstilisest (nt roppused dialoogis) kui visuaalsest poolest (seks, veri, alastus). Forum Distribution Estonia levitusjuhi sõnul võetakse tekstilise poole hindamisel Eestis aluseks lähtetekstis esinev madalkeel, mitte aga subtiitrites kasutavad sõnad ja väljendid (Rohtla, isiklik kirjavahetus, 2014).

Kõik antud töös analüüsitavad tõlked saadi levitajafirma BestFilm kaudu. Kaks filmi on tõlkinud sama tõlkija, kuid kolmanda filmi tõlkis teine tõlkija.

Kõik filmid vaadati läbi ning iga madalkeelne kõneakt märgiti üles. Välja kirjutati terve lause või lisati viide kontekstile (nt kas sõna *shit* puhul oli tegemist hüüatusega või viidati mingile esemele). Inglisekeelsete filmide puhul kõrvutati kõneaktid nende tõlgetega.

Seejärel jagati kõneaktid eri gruppidesse, seda nii inglisi- kui ka eestikeelsete kõneaktide puhul. Mõlema keele puhul kasutati sama klassifikatsiooni, kuna see võimaldas mõlemat keelt omavahel kõrvutada.

Eelnevates peatükkides mainitud kategooriate põhjal pandi kokku neli erinevat kategooriat:

- religioossed taustaga väljendid (R);
- roppused, vulgaarsused ja skatoloogia (RVS);
- epiteetid (E);
- solvangud (S).

Kuna antud töö eesmärgiks on kõrvutada ingliskeelset lähteteksti eestikeelse tõlkega, mitte aga inglise madalkeele peensusteni laskuv kirjeldamine ja iseloomustamine, on mitu kategooriat omavahel ühendatud. Seda eriti religioosse taustaga väljendite puhul, kuna aja jooksul on need oma kunagise tugevuse kaotanud. Lisaks on moodustatud roppuste, vulgaarsuste ning skatoloogia ühiskategooria. Seda on tehtud põhjusel, et need kolm sõnaderühma üksteisega rohkem sarnased kui ülejäänud sõnaryhmadega ning tõlke uurimise vaatepunktist ei annaks roppuste, vulgaarsuste ning skatoloogia eristamine kuigi palju juurde. Sõna *fuck* klassifitseerimisel kasutati Dongi (1971) väljapakutud, et *fuck*¹ ja *fuck*² on üksteisest põhimõtteliselt erinevad. Enamasti liigitati *fuck*¹ RVS kategooriasse ja *fuck*² epiteetide alla.

Ingliskeelsete filmide puhul on lisaks vaadatud Kaye *et* Sapolsky (2001) (2004) ning Doug Ose (2003) seitsmikutesse kuuluvate sõnade esinemissagedust. Erinevalt Kaye *et* Sapolskyst (*ibid*) on seitsmikusse arvestatud ka sõna *fuck* derivaadid, nagu näiteks *fucking* ja *fuckin'*.

Eestikeelse filmi puhul vaadati erinevate madalkeelsete sõnade ja väljendite esinemissagedusi põhirõhuga leida kõige enam kasutatud, juhul kui mõnda sõna ja väljendit esineb teistest märkimisväärselt rohkem.

Tõlgete puhul uuriti ka, kui palju esines madalkeele tõlkimata jätmist. Iga tõlkimata jäetud madalkeelse kõneakti puhul vaadati, kas see võis tuleneda subtiitritele seatud piirangutest.

Ruumi- ja ajapiirangute hindamisel loeti kokku subtiitrites kasutatud tähemärgid. Üldjuhul ei tohiks ühes subtiitrireas olla üle 41 tähemärgi. Kuna varem pole Eestis madalkeele tõlkimata jätmist kuigi palju uuritud ning seetõttu pole ka kindlat metoodikat välja töötatud, põhineti antud töös hinnangu andmisel kahe eesti keeles enimlevinud madalkeelse sõna pikkustele. Sõna 'kuradi' sisaldab kuus tähemärki ning 'raisk' viis tähemärki. Lisaks tuleks arvestada juurde sõnadevaheline tühik, mis tähendab, et kui tõlkes ei olnud ühes reas enam piisavalt ruumi, et mahutada juurde 'kuradi' või 'raisk', anti vastavale tõlkele hinnang, et ilmselt jäeti madalkeelne sõna või väljend tõlkimata ruumipuudusel. Järgnevalt on loetletud ligikaudsed tähemärkide arvud, mida kasutati hinnangute andmisel:

- 34-41 tähemärgi puhul anti hinnang, et madalkeele väljajätmise puhul oli põhjuseks ruumipuudus;
- vähem kui 34 tähemärgi puhul anti hinnang, et madalkeele väljajätmise põhjuseks ei saanud olla ruumipuudus.

Lisaks tehnilistele piirangutele jälgiti ka keelelisi piiranguid, täpsemalt asendamatute ja asendatavate kõneaktide esinemist. Asendavateks kõneaktideks loeti kordused. Näiteks juhul kui epiteeti *shit* oli lähtetekstis lausunud ühe kõneakti jooksul mitu korda järjest, kuid tõlgitud vaid üks või kaks korda, anti tõlkele hinnang, et väljajätmine on õigustanud, kuna osa tekstist on asendatav.

Lisaks korduste jälgimisele vaadati ka, kas esineb olukordi, kus lähtekeele kõneaktis esinev

madalkeelne sõna või väljendit ei ole tõlkese lisatud, kuid selle asemel on seal kasutatud pisut leebemat, kuid siiski mitte päris neutraalset või ametlikku sõna või väljendit. Ka sellisel juhul loeti madalkeele väljajätmine õigustatuks.

5. Analüüs

Käesolevas töös vaadeldi madalkeele kasutust neljas filmis: kolmes ingliskeelses ja ühes eestikeelses. Esiteks on toodud ülevaade madalkeele kasutustavade ja enamlevinud väljenditest eestikeelses filmis, seejärel on iseloomustatud ingliskeelseid filme ning lõpuks kirjeldatud madalkeelt tõlgetes ja võrreldud tõlkeid lähtetekstidega.

Madalkeel eestikeelses filmis

Eestikeelses filmis „Vasaku jala reede“ esines madalkeelseid väljendeid kokku 174 korral. Kõige enam esinev kategooria oli epiteedid, millele järgnes RVS kategooria ja üsna sarnase esinemissagedusega religioosse taustaga väljendite kategooria. Kõige vähem esines filmis solvanguid. Erinevate kategooriatesse kuuluvate väljendite esinemiskorrad ja –sagedused on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Eestikeelsed filmid esinevad madalkeelsete sõnade ja väljendite kategooriad

Kategooria	Esinemiskorrad	Esinemissagedus
Religioosse taustaga väljendid	38	21%
RVS	48	27%
Solvangud	22	12%
Epiteedid	68	38%

Religioosse taustaga väljendeid esines kokku 38 korral. Valdava enamuse kasutatud väljenditest moodustas sõna 'kurat' või 'kuradi', mida kasutati vastavalt üheksa korda ning 28 korda. Sõna 'kurat' kasutati peamiselt eraldiseiva hüüatusena:

Noh, kurat!

Õige, kurat!

'Kuradi' esines peamiselt nimisõna ees ning sellise kasutuse eesmärk oli kogu kõneaktile suuremat tugevust ning mõju omandada:

Kuradi hea meel on teid näha.

[---] lubas mul kuradi auto käest ära võtta.

Ühe korra oli filmis ka kuulda väljendit 'issand jumal', millega väljendati üllatust ning soovitati näidata, kui uskumatu olukorraga on tegu.

28 kasutuskorraga oli 'kuradi' üks enimkasutatud väljendeid. Kokku esines filmis 29 erinevat madalkeelset väljendit ning 'kuradi' moodustas kõikidest kasutuskordadest 16%. Antud väljendist esines rohkem vaid väljendit 'raisk', mida võis kuulda 35 korral, mis tähendab, et antud sõna esinemissagedus oli 20%. 'Raisk' esines peamiselt lause või kõneakti lõpus ning sarnaselt sõnaga 'kuradi' oli ka selle eesmärk anda öeldule tugevam mõju:

Tugevam kui lasna tarakan, raisk.

Ma ei tea, raisk.

Kahe enimlevinud sõna 'kuradi' ja 'raisk' erinevat asukohta lauses iseloomustab hästi järgmine lause:

Mingi kuradi jobu tõllerdab siin tänava peal, raisk!

'Kuradi' liigitati küll religioosse taustaga väljendite hulka, kuid kasutustavade poolest võiks selle kui ka sõna 'raisk' liigitada epiteetide rühma. Epiteetid moodustasid kõige sagedamini kasutatud rühma, kuid sellest hoolimata ei kuulunud sinna kuigi palju erinevaid väljendeid: kokku kõlas filmis 29 erinevat madalkeelset väljendit ning epiteetidena märgiti kuus erinevat väljendit. Lisaks sõnale 'raisk' on epiteetide näiteks veel:

Türa küll!

Persse!

Kasutamissageduse poolest teisel kohal oli RVS kategooria, kuid see tulemus võib olla mõjutatud ka konkreetse filmi sisust. Nimelt oli filmis paar tegelast, kes olid ametilt prostituudid ning neile viidati kui litsidele või libudele:

Maksa võlg ära, lits!

Kus libud on?

Ühe kõneakti puhul kasutati sõna lits ka viitamisel tegelasele, kes ei olnud prostituut ning sellisel juhul liigitus antud sõna solvangute alla:

Ole vait, lits!

Enamlevinud solvang oli 'sitapea':

Sul suitsu on, sitapea?

Ka see tulemus võib olla kallutatud ning sõltuda antud filmi sisust. 'Sitapea' esines filmis kokku kaheksal korral, kuid enamasti kasutas antud sõna üks ja seesama tegelane. Peale 'sitapea' esines solvangutena veel näiteks 'türapea', 'idikas' ja 'pasakott'.

Märkimist väärib ka asjaolu, et eestikeelses filmi kõlas võrdlemisi palju (22 esinemiskorda) võõrkeeltest pärit madalkeelseid väljendeid. Kõikidest madalkeelsetest väljenditest moodustasid võõrkeelsed väljendid 12%. Enamasti olid need pärit kas vene või inglise keelest. Kõige tihedamini kasutatud väljend oli üheksa esinemiskorraga vene keelest pärit sõna nahhui (нахуй). Inglisekeelse dialoogi tõlkimisel võib subtiitrites võõrkeelse sõna kasutamine kahtlusi tekitada, mistõttu oleks hea, kui see oleks võimalik asendada eestikeelse sõnaga.

Нахуй tarvitati mitu korda epiteedina, mil juhul sarnanes see sõnaga 'raisk':

Ole vait, nahhui (*нахуй*)!

Samas esines *нахуй* ka väljendis, kus see omandas eraldiseisva tähenduse:

Tõmmake nahhui (*нахуй*)!

Samalaadse väljendi puhul võis sama kõneakti jooksul veel kasutust leida 'raisk', mis ilmestab, et *нахуй* ja raisk ei ole mitte alati omavahel äravahetatavad:

Tõmba nahhui (*нахуй*), raisk!

Kasutussageduse poolest järgnes *нахуй*'le ingliskeelne sõna *fuck* ja selle derivaadid, mida esines kokku kaheksa korda. Antud sõnaderühmas kasutati kõige enam *fuck*'i derivaati *fucking*, mida võis kuulda neli korda. Kasutumeetodi poolest sarnandes *fucking* sõnale 'kuradi':

Mingi *fucking* pihkur.

Lisaks esines ka väljendit *fuck*, mida kasutati eraldiseisva hüüatusena ning väljendis *what the fuck*. Sarnaselt väljendile 'tõmmake *нахуй*', kus kasutati samas konstruktsioonis nii vene- kui eestikeelset sõna, esines sellist nähtust ka inglise keele puhul:

Mida fakki?

Kokkuvõtlikult võib öelda, et eestikeelses filmis olid kõige levinumad madalkeelsed väljendid epiteedid. Kasutatud madalkeelsete väljendite valik ei olnud kuigi lai ning kõige tihedamalt esinenud rühma kuulus vaid paar üksikut väljendit. Kõige sagedamat kasutust leidsid sõnad 'raisk' ning 'kuradi'. Suhteliselt tihti võis kuulda ka võõrkeeltest pärit väljendeid.

Madalkeel ingliskeelsetes filmides

Käesolevas magistritöös uuriti madalkeele kasutust kolmes ingliskeelses filmis. Kõikide filmide peale esines madalkeelseid väljendeid 825 korral. Kõige rohkem esines madalkeelt filmis „21 täis“ ehk 368 korral, üsna sarnane oli madalkeele esinemiskordade arv ka filmis „Veri, higi ja pisarad“, kus kasutati madalkeelt 321 korral. Kahest eelnevast filmist erinevalt võis filmis „Tappev vaheaeg“ kuulda madalkeelseid väljendid umbes kaks korda vähem ehk 135 korral.

Madalkeelsete väljendite esinemiskorrad ja -sagedused filmide lõikes on toodud vastavalt tabelites 4 ja 5.

Tabel 4. Madalkeele esinemiskorrad ingliskeelsetes filmides.

Film	R	RVS	S	E
Veri, higi ja pisarad	34	76	53	158
21 täis	72	77	60	159
Tappev vaheaeg	57	13	23	42
Kokku	163	167	136	359

Tabel 5. Madalkeele esinemissagedused ingliskeelsetes filmides.

Film	R	RVS	S	E
Veri, higi ja pisarad	11%	24%	17%	49%
21 täis	19%	23%	15%	43%
Tappev vaheaeg	42%	10%	17%	31%
Kokku	20%	21%	16%	44%

Nii mõnegi madalkeelse väljendi puhul oli väljendi kindlasse kategooriasse paigutamine pisut keeruline, kuna nii mõnigi väljend võis sobituda mitmesse sõnaderühma.

Lisaks kõigi madalkeelsete kõneaktide jaotamise kas religioosse taustaga väljendite, RVS, solvangute või epiteetide kategooriatesse, vaadeldi ka nn kahte seitsmikusse kuuluvate sõnade esinemiskordi, mis on ülevaاتlikult toodud tabelis 6.

Tabel 6. Nn seitsmikutesse kuuluvate sõnade esinemiskorrad.

Film	<i>Fuck</i>	<i>Shit</i>	<i>Piss</i>	<i>Cunt</i>	<i>Cocksucker</i>	<i>Motherfucker</i>	<i>Tits</i>	<i>Asshole</i>
Veri, higi ja pisarad	134	62	1	0	2	5	5	6
21 täis	184	481	1	0	0	9	2	8
Tappev vaheaeg	24	29	0	0	0	0	0	2
Kokku	342	139	2	0	2	14	7	16

Nagu lähtub tabelist 6, oli kõikide filmide lõikes üks enimkasutatud sõnasid *fuck*, mida esines kokku 342 korral, mis teeb esinemissageduseks rohkem kui 40%. Eestikeelses filmis kõige enam kasutatud sõna 'raisk' esinemissagedus oli seevastu kaks korda väiksem ehk 20%. Suurem osa sõna *fuck* esinemiskordadest liigitusid *fuck*² tähenduse alla. *Fuck*¹ esines 22 korral, mis moodustas sõna *fuck* ja selle derivaatide kõikidest esinemiskordadest kõigest ligikaudu seitse protsenti. Sõna *fuck* eri kategooriatesse paigutumist uurides ilmneb, et seda võis esineda pea igas kategoorias. Kõige sagedamini kasutati sõna *fuck* epiteedina ning sellisel juhul oli tegu eraldiseisva hüüatusega *fuck!* Solvanguna võis *fuck* esineda derivaadi kujul:

These fuckers have been carding me for years.

Munnid on mult aastaid passi küsinud.

RVS kategooriasse kuulus sõna *fuck* enamasti juhul, kui seda kasutati *fuck*¹ tähenduses:

He didn't fuck your girlfriend.

Ta ei keppinud su tüdrukut.

Sõna *fuck* võib aga esineda isegi religioosse taustaga väljendite kategoorias, kui näiteks arvestada väljend *holy fuck* viimaste hulka. Eestikeelne 'raisk' liigitus võrdluseks aga enamasti vaid epiteetide alla.

Veel üks väga sagedasti kasutust leidnud sõna oli *shit*, mille esinemissagedus oli 17%, olles seega ligilähedane eestikeelses filmis sõna 'kuradi' esinemissagedusega. Ka *shit* liigitus vastavalt olukorrale kas solvangute, epiteetide või RVS kategooriasse.

Solvanguna kasutati sõna *shit* näiteks väljendis:

Tell her to get her, you piece of shit!

Shit kui epiteet esines enamasti eraldiseisva hüüatusena *Oh, shit!* või lihtsalt *shit!* RVS kategoorias kasutati sõna *shit* peamiselt kas metafoorina:

I feel kind of just like shit, John!

You look like shit.

või üldise sõnana ükskõik millele viitamisel:

Lugo, you can get my life, but you can't have my shit!

I knew Danny was making most of this shit up.

Lisaks on sõna *shit* abil isegi võimalik luua religioosse taustaga väljend *holy shit*.

Ülejäänud tabelis 6 toodud sõnad leidsid suhteliselt vähe kasutust, mõni sõna ei esinenud üheski filmis mitte kordagi.

Nii *fuck* kui *shit* võisid leida kasutust igas kategoorias, kuid enamasti liigitusid siiski epiteetide alla ning kõigi madalkeelsete väljendite peale esines erinevate kategooriate lõikes kõike rohkem just epiteetide rühma kuuluvaid madalkeelseid väljendeid. Tabelitest 4 ja 5 lähtub, et epiteetid moodustasid kõikidest väljenditest ligikaudu poole. RVS ja religioosse taustaga väljendite kategooriasse kuuluvaid sõnu võis filmides kuulda rohkem kui kaks korda harvemini kui epiteete. Antud töös on küll eraldi moodustatud religioosse taustaga

väljendite kategooria, tuginedes peamiselt varasematele inglise madalkeelt uurivatele töödele ning inglise madalkeele ajaloole ja religioosete taustaga väljendite kunagisele väga tugevale mõjule, kuid analüüsi käigus ilmnis, et tegelikult käituvad religioosse taustaga väljendid vägagi sarnaselt epiteetidega. Sarnaselt sõnadele *shit* ja *fuck* kasutati neid nii eraldiseisva hüüatusena:

Oh my God!

Jesus!

kui ka osana pikemast väljendist:

Goddamn stupid college kids.

What the hell are you talking about?

Kahe eelneva näite puhul oleks mõlemad laused grammatiliselt toimivad, kui esimeses asendada *goddamn* sõnaga *fucking* ning teises lauses *hell* sõnaga *fuck*. Religioosse taustaga väljendeid eristab antud töös epiteetide alla loetud sõnadest muidugi nende tugevus. Nii on näiteks *shit* ja *fuck* tugevama mõjuga ning isegi kui grammatiliselt on *goddamn* ja *fucking* omavahel äravahetatavad, siis öeldu mõju ei jää samaks, vaid muutub. Kui aga lugeda religioosse taustaga väljendid epiteetide hulka, moodustaks antud kategooria pea kaks kolmandikku kõikidest madalkeelsetest väljenditest.

Religioosse taustaga väljenditega jagas ligikaudu sama esinemissagedust RVS kategooria. Inglisekeelsete filmide puhul väärub märkimist, et sarnaselt eestikeelse filmiga esines ühes filmis võõrkeelest pärit madalkeelseid väljendeid. Tegu oli slaavi keeltest pärit sõnaga *pizda* (*nuzda*), mida kasutati kaks korda filmis „Veri, higi ja pisarad“:

All Julia Robert had to do was show Richard Gere her pizda and she got a shopping trip to Beverly Hills.

- Julia Roberts ei pidanud tegema muud
- kui näitama Richard Gere'ile pizdad
- ja ta viidi Beverly Hillsi ostlema.

Madalkeel tõlgetes

Madalkeelsete väljendite esinemiskorrad- ja sagedused tõlgetes on toodud vastavalt tabelites 7 ja 8.

Tabel 7. Madalkeele esinemiskorrad ingliskeelsetes filmides.

Film	R	RVS	S	E
Veri, higi ja pisarad	65	43	35	42
21 täis	95	83	36	61
Tappev vaheaeg	67	3	19	1
Kokku	227	129	90	104

Tabel 8. Madalkeele esinemissagedused ingliskeelsetes filmides.

Film	R	RVS	S	E
Veri, higi ja pisarad	35%	23%	19%	23%
21 täis	35%	30%	13%	22%
Tappev vaheaeg	74%	3%	21%	1%
Kokku	41%	23%	16%	19%

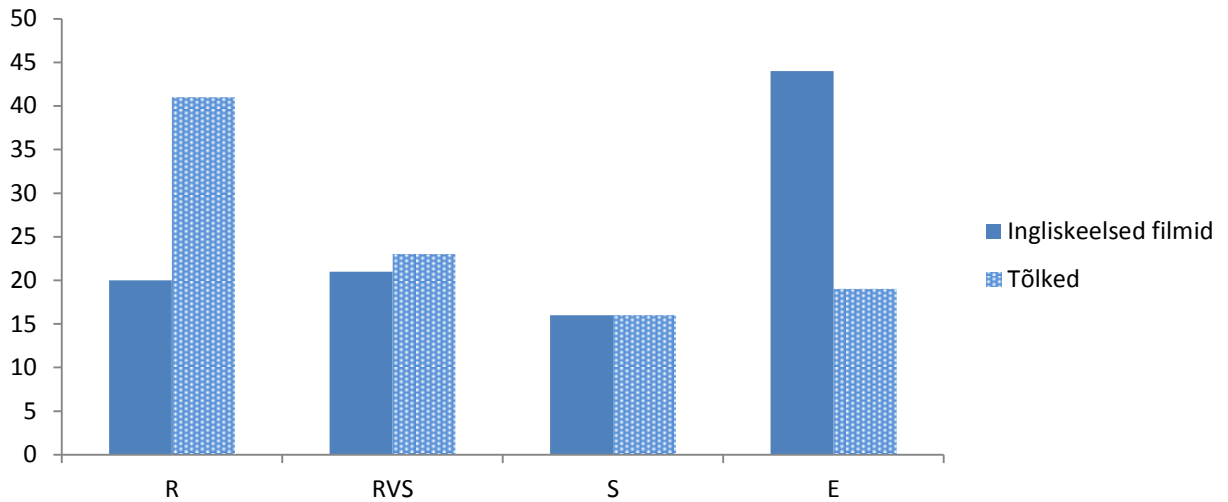
Eri kategooriate esinemissagedus nii ingliskeelsetes filmides kui eestikeelses filmis on toodud graafikul 1. Nagu graafikult lähtub, on nii RVS kui solvangute kategooria esinemissagedused nii siht- kui lähtetekstides üsna sarnased. Omavahel erinevad aga märkimisväärselt religioosse taustaga väljendite ja epiteetide esinemissagedused. Selle põhjuseks võib olla, et üsna sagedasti tõlgiti ingliskeelses filmis epiteetide rühma kuuluv sõna eesti keelde religioosse taustaga sõna kasutades:

Who the fuck are you?

-Kes kurat sina oled?

You're a bunch of fucking amateurs!

-Te olete kuradi amatöörid!

Graafik 1. Madalkeele esinemissagedused ingliskeelsetes filmides ja nende tõlgetes.

Eestikeelses filmis esines arvestaval hulgas võõrkeeltest pärit madalkeelseid väljendeid, ka ühes ingliskeelses filmis esines kahel korral slaavi keeltest pärit madalkeelne väljend. Pisut ootamatult esines võõrkeelseid väljendeid ka tõlgetes ning seda mitte ainult juhul, kui lähtetekstis võis kuulda madalkeelset väljendit mingis muus keeles peale inglise keele. Filmis „Veri, higi ja pisarad“ kasutatud *pizda* oli ka eesti keelde tõlgitud sama sõnaga ning samuti oli kasutatud kirjaipilti *pizda*.

Filmis „21 täis“ kasutati võõrkeelest pärit madalkeelset väljendit ka juhtudel, kus lähtetekstis esines ingliskeelne, mitte aga võõrkeelest pärit madalkeelne väljend. Sellist olukorda esines kolm korda:

Who cares?

-Pohvik

Blackjack, motherfucker!

-Atškoo, persevest!

Get the fuck out of here!

-Tõmba siit nahhui!

Mõlemal juhul kasutati tõlgetes vene keelest pärit sõna ning samuti oli mõlemad puhul nende kirjapilt eestistatud. Esimesel juhul oli lausa kasutatud sõna *noxyū* lühendatud varianti, mille võiks liigitada slängi alla. Nii esimeses kui kolmandas näites esinevat vene keelest pärit madalkeelset sõna võis kuulda ka eestikeelses filmis, kuid teises näites leiduv atškoo eestikeelses filmis kasutust ei leidnud.

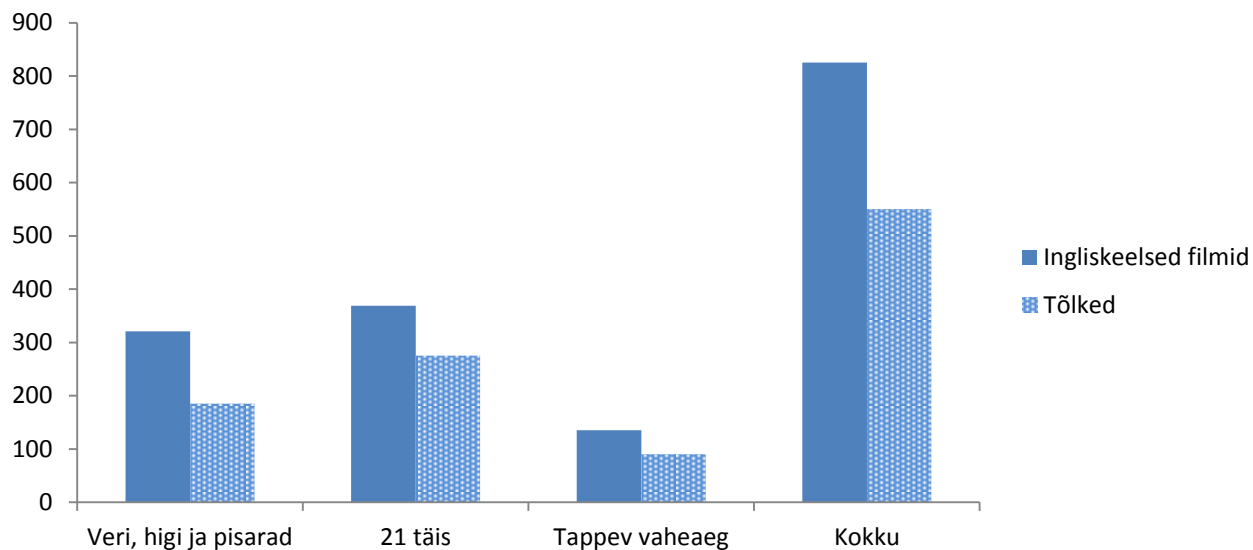
Filmis „21 täis“ tõlkes kasutati lisaks sõna 'neeger', mis viimase Õigekeelsussõnaraamatu järgi on solvav termin. Lähtetekstis antud kõneakti solvav tähendus puudus:

[---] *make out with a black girl*

-[---] neegritüdrukut suudelda.

Käesoleva magistr töö üks uurimisküsimusi oli, kui palju on madalkeelseid kõneakte jäetud tõlkimata ning millised võiks olla sellise teguviisi põhjused. Ingliskeelsetes filmides oli kokku 825 madalkeelsete väljendite esinemiskorda, tõlgetes seevastu 550, mis tähendab, et umbes kolmandik väljenditest oli ühel või teisel põhjusel tõlgetest välja jäetud.

Madalkeelsete väljendite esinemiskorrad tõlgetes ning kõikide ingliskeelsete filmide peale kokku ja iga filmi lõikes eraldi on toodud graafikul 2.

Graafik 2. Madalkeele esinemiskorrad ingliskeelsetes filmides ja nende tõlgetes.

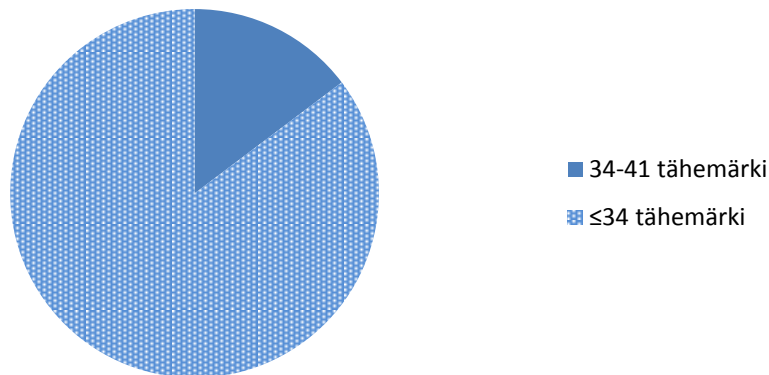
Ruumipuuduse hindamiseks moodustati sihtteksti subtiitridadest, kust oli madalkeelne väljend välja jäetud, kaks rühma. Esimesse rühma, 35-41 tähemärki, liigitus filmide lõikes üheksa kuni viisteist protsenti subtiitridadest. Teise rühma ehk ligikaudu ja vähem kui 30 tähemärki ühes reas kuulus filmide lõikes 75%-89% subtiitridadest. Kõikide filmide peale kokku kuulus esimesse rühma 15% ja teise rühma 85% subtiitridadest. Antud tulemused on graafiliselt kujutatud graafikul 3. Nagu lähtub eelmainitud numbritest ning ka graafikust, ei olnud madalkeelsete sõnade ja väljendite väljajätmise peamiseks põhjuseks ruumipuudus. Tähepätkide nn otsasaamist võib täheldada vaid ligikaudu ühe subtiitrirea puhul seitsmest. Selliste juhtumite näiteks võib tuua:

Stay the fuck out of our woods!

-Jah, "Hoidke meie metsast eemale".

What the fuck is taking so long?

-Mis see nii kaua aega võtab? - Ei tea.

Graafik 3. Ruumipuuduse hindamine tõlgetes.

Viimases näites on lisaks madalkeelse sõna väljajätmisele võetud kahe tegelase kõneaktid kokku ühte subtiitritta. Sarnast kärpimist esines ka madalkeelsete sõnade ja väljendite puhul. Üks tavalisemad olukordi, kus kasutati kärpimist, oli mitme erineva, kuid üksteist täiendava madalkeelse sõna või väljendi koosinemine:

And then I see you and then I'm like, oh yeah, that's right, because he's a fucking idiot.

-Aga siis meenub: "Ta on ju idioot!"

Motherfucker! Nobody calls me a fucking amateur!

-Türapea, mulle ei öelda amatöör!

Kärpimist kasutati ka juhtudel, kus erinevad tegelased kordasid üksteist või ühte ja sama madalkeelset sõna või väljendit korrati mitu korda järjest.

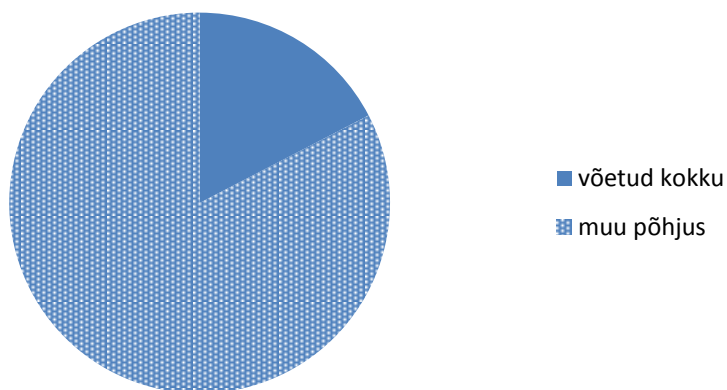
We should get the fuck out of here. -Yeah, let's get the fuck out of here

-Kaome siit

Shit, shit, shit, shit, shit, shit!

-Kurat.

Erinevate filmide lõikes esines ühe kõneakti jooksul esineva mitme madalkeelse sõna või väljendi liitmist 13%-22% juhtudest, mil madalkeelne sõna või väljend oli tõlkimata jäetud. Kokkuvõtmise esinemissagedust kõikide filmide peale oli 17% ning seda on graafiliselt kujutatud graafikul 4. Nagu lähtub graafikutelt 3 ja 4, oli madalkeele tõlkimata jätmise põhjuseks kas ruumipuudus või madalkeelsete sõnade või väljendite kokkuvõtmine suhteliselt lähedasel määral, mõlemad moodustades kõikidest madalkeele tõlkimata jätmise juhtumitest ligi kuuendiku.

Graafik 4. Mitme madalkeelse väljendi või sõna kokkuvõtmise hindamine.

Suhteliselt sagedasti kasutati tõlgetes strateegiat, et madalkeelne sõna või väljend tõlgiti neutraalsema, kuid siiski mitte päris ametliku või kirjakeelse sõnaga. Tihtipeale olid ka need sõnad või väljendid emotsionaalselt laetud, kuna kuulusid enamasti slängi hulka.

Some asshole stole his phone.

-Keegi ahv varastas ta telefoni ära.

I'm gonna kick that guy's ass!

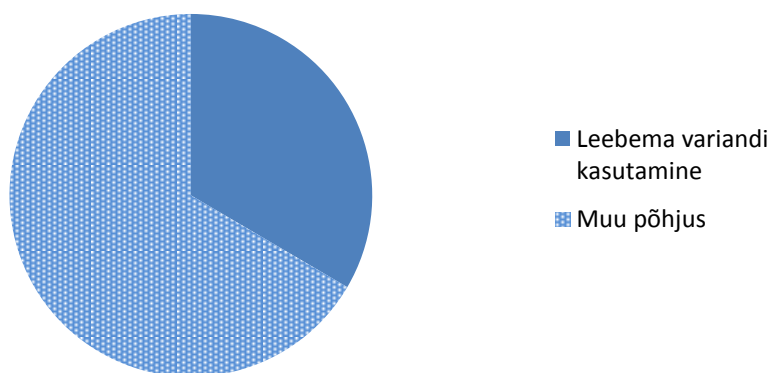
-Kohe kütan talle turpi, mees!

For a big fucker, you complain a lot.

-Suure kapi kohta vingud palju.

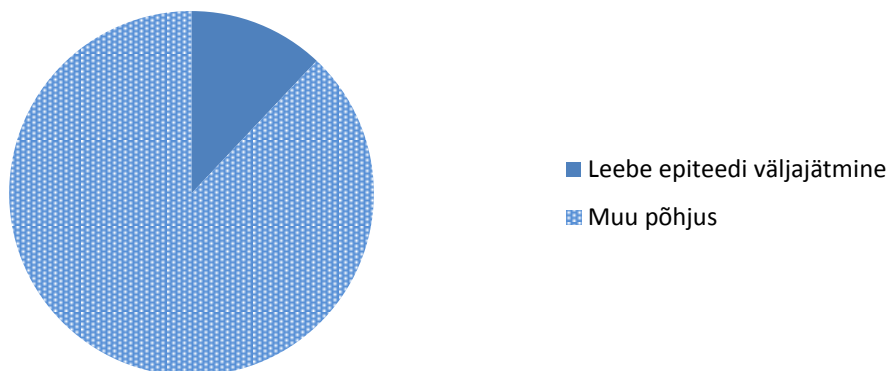
Erinevate filmide lõikes leebema, kuid pea sama tähendusega väljendi kasutamist 17%-42% juhtudest. Kõigi filmide peale oli esinemissagedus 33% ehk üks kolmandik.

Graafiliselt on see toodud graafikul 5.

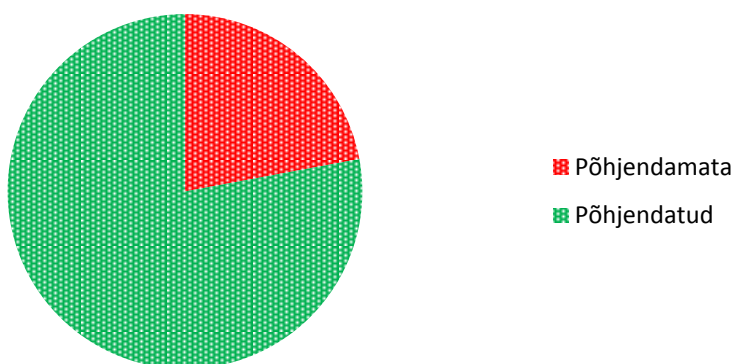
Graafik 5. Leebema variandi kasutuse hindamine.

Epiteetidid moodustavad nii ingliskeelses kui eestikeelses tekstis enimlevinud madalkeelsete sõnade või väljendite rühma. Seetõttu on lisaks eelmainitud juhtumitele eraldi jälgitud epiteetide tõlkimata jätmist. Erinevate filmide lõikes moodustas see 9%-23%. Epiteetide tõlkimata jätmise kõikide filmide peale kokku moodustas 12% kõikidest juhtumitest, kus madalkeelt ei olnud tõlgitud. Graafiliselt on see kujutatud graafikul 6. Enamasti jäeti tõlkimata suhteliselt leebed epiteetidid, nagu näiteks *oh my God!* või *Jesus Christ!* Paaril korral esines ka epiteedi *shit* või *fuck* tõlkimata jätmist.

Graafik 6. Leebe epiteedi väljajätmise hindamine.

Madalkeele tõlkest väljajätmise põhjuste hindamisel vaadati, kas tegu oli ruumipuudusega, mitu väljendit võeti kokku või asendati pisut leebema, kui siiski mitte täiesti neutraalse sõna või väljendiga. Eri filmide lõikes ei liigitunud eelmainitud rühmadesse siiski 9%-33% kõikidest kõneaktidest. Kõigi filmide peale kokku võiks 22% kõneakti puhul, mil madalkeel on välja jäetud, öelda, et selline teguviis ei olnud tingitud subtiitritele seatud piirangutest ning väljajätmine ei ole otseselt põhjendatud. Graafiliselt on antud tulemus kujutatud graafikul 7.

Graafik 7. Madalkeele põhjendatud ja põhjendamata väljajätmine.

Kokku esines ingliskeelsetes filmides madalkeelseid sõnu või väljendeid 825 korral, eestikeelsetes tõlgetes 550 korral. Madalkeelsed sõnad või väljendid olid sihttekstist jäetud välja 299 korral. Kui aga liita kokku kõik korrad, mil tõlgetes esines madalkeelseid sõnu või väljendeid ning korrad, mil ei esinenud, ei saa vastuseks lähtetekstis kasutatud madalkeelsete sõnade või väljendite esinemiskordadega võrdset tulemust. Selle põhjuseks on nimelt asjaolu, et eestikeelsetes subtiitrites ei esinenud mitte ainult madalkeele väljajätmist, vaid ka madalkeele juurdelisamist. Eelmainitud olukorda ei tulnud ette just väga tihti ning enamasti oli tegu lähteteksti eufemismidega, mis olid tõlgitud otsekohelelt ning ilustamata:

Lugo and I used to bang a lot.

-Me keppisime Lugoga kõvasti.

You roll into this country, and America, she just spreads her pretty cheeks.

-Tulete ja Ameerika ajab perse püsti.

What in the world would I say?

-Mida paganat ma peaksin talle ütlema?

Madalkeele lisamist tuli ette ka olukorras, kus lähtetekstis oli kasutatud tsenseeritud madalkeelset sõna või väljendit:

Everything's old in this frickin' hospital.

-Siin kuradi haiglas on kõik vana.

Open the frickin' gate, man!

-Ava värav, kurat!

Ingliskeelne sõna *frickin'* on tsenseeritud variant sõnast *fucking*. *Frickin'* puhul on selle etümoloogia küll äratuntav, kuid sellest hoolimata on see vastuvõetav rohkemates olukordades kui *fucking*. Tsenseeritud madalkeelseid sõnu või väljendeid ei loetud lähtetekstis madalkeele hulka, mis omakorda mõjutab madalkeele esinemiskordade arvu.

Kuna eestikeelses filmis olid 'kuradi' ja 'raisk' kõige levinumad madalkeelsed sõnad, on leitud nende kasutuskorrad –ja sagedused ka tõlgetes. Tulemused on toodud tabelites 9 ja 10.

Tabel 9. Eestikeelses filmis enimlevinud sõnade esinemiskorrad tõlgetes.

Film	Kuradi	Raisk	Kurat	Issand Jumal
Veri, higi ja pisarad	20	18	31	8
21 täis	14	30	30	25
Tappev vaheaeg	11	0	18	20
Kokku	45	48	79	53

Tabel 10. Eestikeelses filmis enimlevinud sõnade esinemiskorrad tõlgetes.

Film	Kuradi	Raisk	Kurat	Issand Jumal
Veri, higi ja pisarad	11%	10%	17%	4%
21 täis	5%	11%	11%	9%
Tappev vaheaeg	12%	0%	20%	22%
Kokku	8%	9%	14%	10%

Eestikeelses filmis oli esinemissagedusega 20% kõige levinumaks sõnaks 'raisk'. Tõlgetes esineb sama sõna aga rohkem kui kaks korda vähem, ligikaudu 9%. Ühes suureks erinevuseks eestikeelse filmi ja tõlgete vahel on sõnade 'kurat' ja 'kuradi' esinemissagedused. Tabelitest 5 ja 10 nähtava põhjal võib öelda, et vastavad sõnad on omavahel kohad vahetanud. Kui eestikeelses filmis esines rohkem sõna 'kuradi' kui 'kurat', siis tõlgetes on vastupidi. Sõna 'kuradi' kasutatakse üldjuhul nimisõna või omadussõna eest, et öeldule tugevamat mõju anda. Heaks vasteks sellele oleks inglise keeles sõna *fucking*. Sõna 'kurat' toimib eraldiseisva hüüatusena, inglise keeles sarnaselt enimlevinud epiteetidele *fuck* ja *shit*. Samamoodi töötab ka sõna 'raisk'. Epiteetide esinemissagedused nii eesti- kui ingliskeelsetes filmides on küll sarnased (vastavalt 38% ja 44%), kuid mingil põhjusel on aga tõlgetes tihtipeale sõnale 'raisk' eelistatud sõna 'kurat',

Veel tasub märkimist, et tõlgetes esineb märkimisväärselt tihedamini väljendit 'Issand Jumal' (tabelites 9 ja 10 on antud tulemuste hulka loetud ka hüüatus 'Jeesus'). Eestikeelses filmis esines vastavat väljendit vaid ühe korra. Tõlgetes on antud väljendi tihedam esinemine loomulikult põhjustatud lähteteksti eripärasest: ingliskeelsetes filmides olid väljendid *Oh my God!* ja *Jesus Christ!* ühed enamlevinud hüüatused.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö keskendub madalkeele tõlke uurimisele eestikeelsetes filmisubtiitrites.

Varem pole Eesti audivisuaalset tõlget ega madalkeelt kuigi palju uuritud, mis oli ka antud teemavaliku põhjuseks.

Töö teoreetiline osa koosneb kolmest peatükist. Kõigepealt tutvustatakse Eestis varem samal teemal tehtud töid. Seejärel liigutakse edasi järgmise peatüki juurde, mis käsitleb madalkeelt ja selle olemust. Antud peatükis määratletakse täpsemalt, mis on madalkeel ning kuidas see erineb neutraalselt keelekasutuselt. Kolmandas peatükis antakse ülevaade inglise madalkeelest: selle ajaloost ja klassifikatsioonidest. Lisaks tutvustatakse põgusalt eesti madalkeelt. Andmete ning varasemate keeleuuringute puudumise tõttu ei ole eesti madalkeele kohta küll võimalik anda sama põhjalikku informatsiooni kui inglise madalkeele kohta.

Töö empiiriline osa koosneb andmete ja metoodika tutvustusest ning analüüsist.

Sissejuhatuses püstitati kolm peamist uurimisküsimust, millele antud töös vastust otsitakse:

- millised on madalkeele tõlkimise tavad eesti keeleruumis;
- kas ja kui palju esineb olukordi, kus madalkeelsed väljendid on tõlkimata jäetud, kuigi subtiitritele kehtivad piirangud seda ei nõuaks;
- kas tõlked järgivad pigem ingliskeelsetes või eestikeelsetes filmides esinevaid seaduspärasid.

Analüüsi tulemused näitasid, et nii RVS kui solvangute kategooriate esinemissagedused olid nii eestikeelses filmis, ingliskeelsetes filmides ja tõlgetes võrdlemisi sarnased.

Suuremad erinevused löid välja epiteetide ja religioosse taustaga väljendite kategooriates.

Kui nii eestikeelses filmis kui ingliskeelsetes filmides on religioosete taustaga väljendite ja epiteetide esinemissagedused sarnased, siis tõlgetes on religioosete väljendite esinemissagedus märgatavalt (isegi ligi kaks korda) suurem ning epiteetide esinemissagedus seetõttu vastavalt väiksem.

Madalkeele tõlkimata jätmise uurimisel ilmnes, et võrreldes lähtetekstiga esineb tõlgetes madalkeelt kolmandiku võrra vähem. Ruumpiirangute tõttu on madalkeel jäetud subtiitritest välja ühel juhul seitsmest, peaaegu sama sagedasti oli tõlkes mitu madalkeelset sõna või väljendit võetud kokku või madalkeelset väljendit oli kärbitud. Kõigist olukordadest, kus madalkeel oli tõlkest välja jäetud, moodustas kolmandiku madalkeelse sõna või väljendi asendamine leebema, kuid siiski mitte päris neutraalse sõna või väljendiga. Ligi kümnendiku kõigist juhtudest moodustas leebe epiteedi tõlkimata jätmine. Erinevaid tõlkelahendusi hinnates jõuti järeldusele, et kõikide filmide peale on 78%-l juhtudest madalkeelse sõna või väljendi tõlkest väljajätmine õigustatud. See tähendab, et põhjendamatult oli madalkeel puudu umbes viiendikul juhtudest.

Tõlkes kasutatud madalkeele võrdlemisel eestikeelses filmis kõlava madalkeelega, paistis kohe silma, et tõlgetes esineb tunduvamalt sagedamini väljendit 'Issand Jumal'.

Eestikeelses filmis esines antud väljendit vaid korra, kuid tõlgetes esines see lausa igas kümnendas tõlkevastes. Vastava väljendi puhul mängib loomulikult rolli lähteteksti eripära, ingliskeelsetes filmides kasutati väljendi 'Issand Jumal' ingliskeelset vastet *Oh my God!* suhteliselt sagedasti.

Ka oli eestikeelses filmis ja tõlgetes enimlevinud madalkeelsete sõnade ja väljendite vahel erinevusi. Kui eestikeelses filmis oli sõna 'raisk' ülekaalukalt teistest sõnadest rohkem kasutatud, siis tõlgetes asus samale kohale hoopiski sõna 'kurat'. 'Raisk' esines tõlgetes aga üle kahe korra harvem kui eestikeelses filmis.

Antud magistritöös analüüsiti kolme ingliskeelset filmi ning ühte eestikeelset filmi, mis tähendab, et põhjanevaid üldistavaid järeldusi teha on tegelikult veel etteruttav. Selle jaoks oleks vaja täpsemalt uurida nii madalkeele kasutust eestikeelsetes filmides kui ka enamates tõlgetes.

Põgusa sissevaate madalkeele tõlkimisse eesti kultuuriruumis annab antud töö sellest hoolimata ning kokkuvõtlikult võib öelda, et eestikeelsetes subtiitrites küll esines madalkeelsete sõnade ja väljendite tõlkimata jätmist, kuid üldjuhul oli väljajätmised põhjendatud. Eestikeelses filmis ja tõlgetes esineva madalkeele võrdlemisel tuli välja, et enimkasutatud väljendid ei lange omavahel kokku ning tõlgetes on võrreldes eestikeelses filmis kuuldava madalkeelega suurem rõhk religioosse taustaga väljenditel.

Resümee

University of Tartu
Faculty of Philosophy
Institute of Germanic, Romance and Slavonic Languages and Literatures

Translation of “bad language” in Estonian subtitles of American films

Master’s Thesis

Mari Kirss
Tartu 2014

The purpose of this thesis is to study how cursing has been translated in the Estonian subtitles of American films and how often has “bad language” been omitted from the translation.

In this thesis the term “bad language” is used to denote the kind of language which can be referred to as cursing, profanity, obscenity, and so on.

The theoretical part of the thesis consists of three chapters. The first chapter gives an overview of previous work done in Estonia in the field audiovisual translation and cursing in audiovisual works. The second chapter deals with bad language: how to define it and how it differs from neutral speak. The third chapter describes cursing in English and in Estonian.

The fourth chapter presents the methods used to analyze the source and target texts, and the data.

The analysis showed that there were several cases when bad language had been omitted from the translation. However, most of the time it was a justified translation strategy. The analysis also revealed that the most frequently used curse words in the translation of the American films do not match with the ones heard most often in the Estonian film.

Kasutatud kirjandus

Allan K., Burrige, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge University Press, lk 303.

Cameron, P. (1969). Frequency and Kinds of Words in Various Social Settings, or What the Hell's Going on? *The Pacific Sociological Review* 2 lk 101-104.

Dehaene-Lambertz, N., Dehaene, S., Hertz-Pannier, L. (2002). Functional neuroimaging of speech perception in infants. *Science*, 298, lk 2013–2015.

Diaz Cintas J., Remael A. (2007). *Audiovisual Translation, Subtitling (Translation Practices Explained)*, Manchester: St. Jerome Publishing, lk 272.

Díaz Cintas, J. (2005). Back to the Future in Subtitling. *MuTra 2005 – Challenges of Multidimensional Translation : Conference Proceedings*.

Dong, Q.P. (1971), English sentences without overt grammatical subjekt; Zwicky, A.M., Salus, P.H., Binnick, R.I., Vanek, A.L. (toim), *Studies Out in Left Field: Defamatory Essays Presented to James D. McCawley*, Linguistic Research, Edmonton, Ontario, Canada, lk 3–20.

Elias, N. (1978). *The Civilizing Process: The history of manners*. Urizen Books, lk 310.

Fairman, C. M.(2009). *Fuck: word taboo and protecting our First Amendment liberties*. Sphinx Publishing. 250 lk.

Fine, M. G., Johnson, F. L. (1984). Female and male motives for using obscenity. *Journal of Language and Social Psychology*, 3, 59–74.

Forum Cinemas. (2014). Vanusepiirangud. Kasutamise kuupäev: 09. 01 2014. a., allikas <http://www.forumcinemas.ee/Tickets/Ratings/>.

Georgakopoulou, P. (2009). Subtitling for the DVD Industry. Audiovisual Translation Language Transfer on Screen. toim. Jorge Díaz Cintas ja Gunilla Anderman, *Palgrave Macmillan*, lk 256

Gottlieb, H. (1994). Tekstning - Synkron Billedmedieoversættelse, *Kopenhaageni Ülikool*, lk 309.

Gottlieb, H. (1997). Subtitles, Translation & Idioms. *Kopenhaageni Ülikool*, lk 354.

Hughes, G. (2006). Encyclopedia of Swearing : The Social History of Oaths, Profanity, Foul Language, and Ethnic Slurs in the English-Speaking World. *M.E. Sharpe, Inc*, lk 572.

Jay, T. (1980). A frequency count of college and elementary school student's colloquial English. *Catalogue of Selected Documents in Psychology 10*.

Jay, T. (1992). Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards, and on the Streets. *John Benjamins Publishing Company*, lk 287.

Jay, T. (1999). Why We Curse: A Neuro-Pshyco-Social Teory of Speech. *John Benjamins Publishing Company*, lk 45.

Kaye, B.K., Sapolsky, B. S. (2001). Offensive Language in Prime-Time Television: Before and After Content Ratings. *Journal of Broadvasting & Electronic Media 45*, lk 303-319.

Kaye, B.K., Sapolsky, B. S. (2004). Offensive Language in Prime-Time Television: Four Years After Television Age and Content Rating. *Journal of Broadvasting & Electronic Media 48*, lk 554-569.

Kovačič, I. (1991). Subtitling and contemporary linguistic theories. Jovanovič, M. (toim), 1990. Translation, *A Creative Profession: Proceedings XIIth World Congress of FIT* – Belgrade, *Beograd: Prevodilac*, lk. 407–17.

Luyken, G., Herbst T. (1991). Overcoming language barriers in television: Dubbing and subtitling for the European audience. Dusseldorf: *The European Institute for the Media*, lk 214.

Lõuk, A. (2007). Audiovisuaalse meedia tõlkekvaliteedi tagamisest Eestis tegutsevates subtitreerimisorganisatsioonides. *Tallinna Ülikool*.

McEnery, T. (2005) Swearing in English. Bad Language and Power from the 1586 to the Present. *London ja New York: Routledge*, lk 276.

Mehl, M., Pennebaker, J. (2003). The Sounds of social life. A psychometric analysis of student' daily social environments and natural conversations. *Journal of Personality and Social Psychology* 84, lk 857-870.

Melh, M., Vazire, S., Ramirez-Esparza, N., Statcher, R., Pennebaker, J. (2007). Are females really more talkative than males? *Science* 317.

Mohr, M. (2013). Holy Shit: A Brief History of Swearing. *Oxford University Press*, lk 316.

Montagu A. (1967). The Anatomy of Swearing. New York. *Mcmillan publishing co.*, lk 373.

MPAA. (2014). What each rating means. Kasutamise kuupäev: 09. 01 2014. a., allikas <http://www.mpa.org/ratings/what-each-rating-means>.

Nedergaard-Larsen, B., 1993. Culture-bound problems in subtitling. Perspectives: *Studies*

in *Translatology* 2, lk 207–41.

Pardo, B. S. (2013). Translating and Dubbing Verbal Violence in Reservoir Dogs. Censorship in the Linguistic Transference of Quentin Tarantino's (Swear)Words. *The Journal of Specialised Translation* 20.

Price, C. J. (2002). The anatomy of language: contributions from functional neuroimaging. *Journal of Anatomy* 3.

Purves D., Augustine G.J., Fitzpatrick D., Katz, L. C., LaMantia, A.-S., McNamara, J., Williams, S.M. (2001). Neuroscience. 2 kd. *Sinauer Associates*.

Sagarin, E. (1962). The Anatomy of Dirty Words. *Citadel Press*, 220 lk

Siegrist M. (1995). Effects of taboo words on color-naming performance on a stroop test. *Percept Mot Skills* 81, lk 1119.

Scherer, C. R., Sagarin, B. J. (2006). Indecent influence: The positive effects of obscenity on persuasion. *Põhja-Illinoisi Ülikool*.

Stephens, R., Atkins, J., Kingston, A. (2011). Swearing as a response to pain. *NeuroReport*, 20, lk 1056-1060.

Stroop, R. J. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology*, 18, lk 643-662.

Tveit, J.-E. (2009). Dubbing versus Subtitling: Old Battleground Revisited; Díaz Cintas, J., Anderman, G. (toim) Audiovisual Translation Language Transfer on Screen, *Palgrave Macmillan*, lk 256

Van Lancker, D. (1991). Personal relevance and the human right hemisphere. *Brain and Cognition* 17, lk 64–92

Van Lancker, D., Cummings, J. L. (1999). Expletives: neurolinguistic and neurobehavioral perspectives on swearing. *Brain Research Reviews* 1, lk 83–104.

Wabnitz, P; Martens, U; Neuner, F. (2012). Cortical reactions to verbal abuse: event-related brain potentials reflecting the processing of socially threatening words. *Neuroreport* 13, lk 774-779.

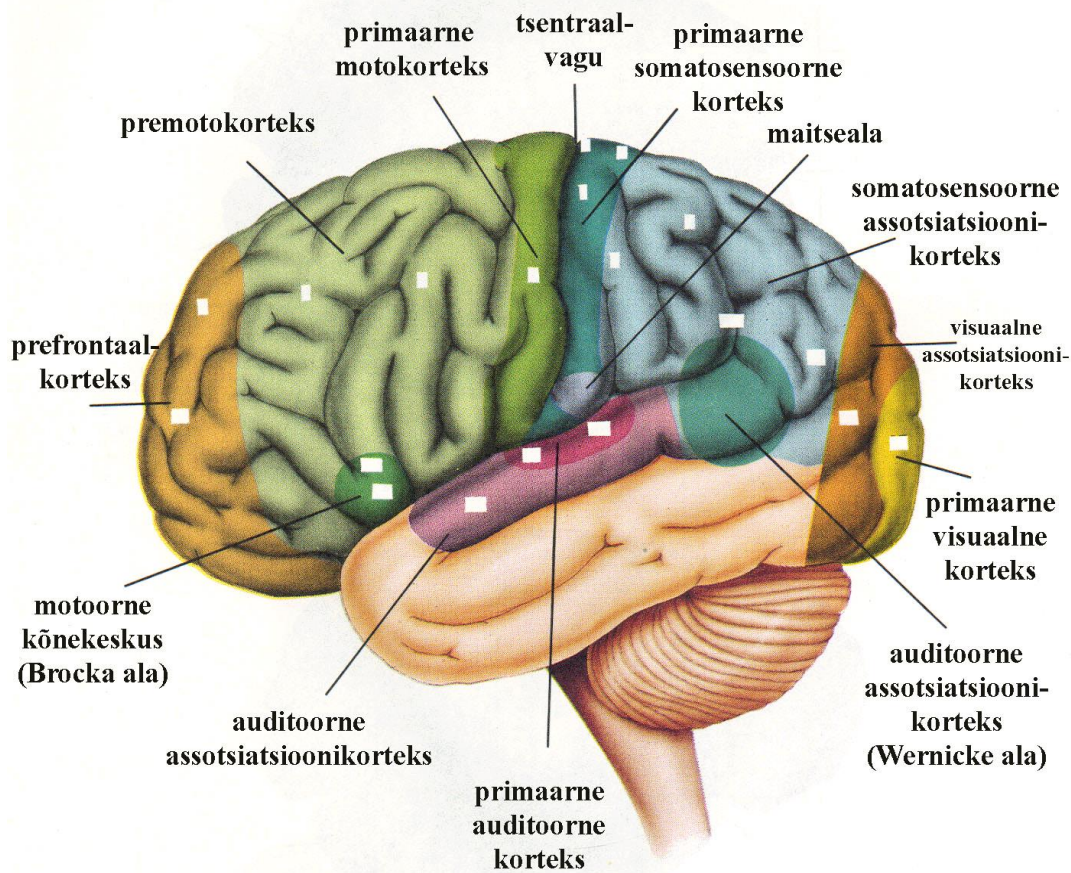
Webb, D. (2007). Privacy and Solitude in the the Middle Ages. *Continuum Books*, lk 266.

Õöpik, V., Medijainen L., Timpmann S., Kesknärvisüsteemi osad ja nende peamised funktsioonid. Vahur, Luule, Saima. Saadaval Internetis:

<http://web.zone.ee/iamfree/KNS%20ja%20selle%20osad.htm> kasutamise kuupäev

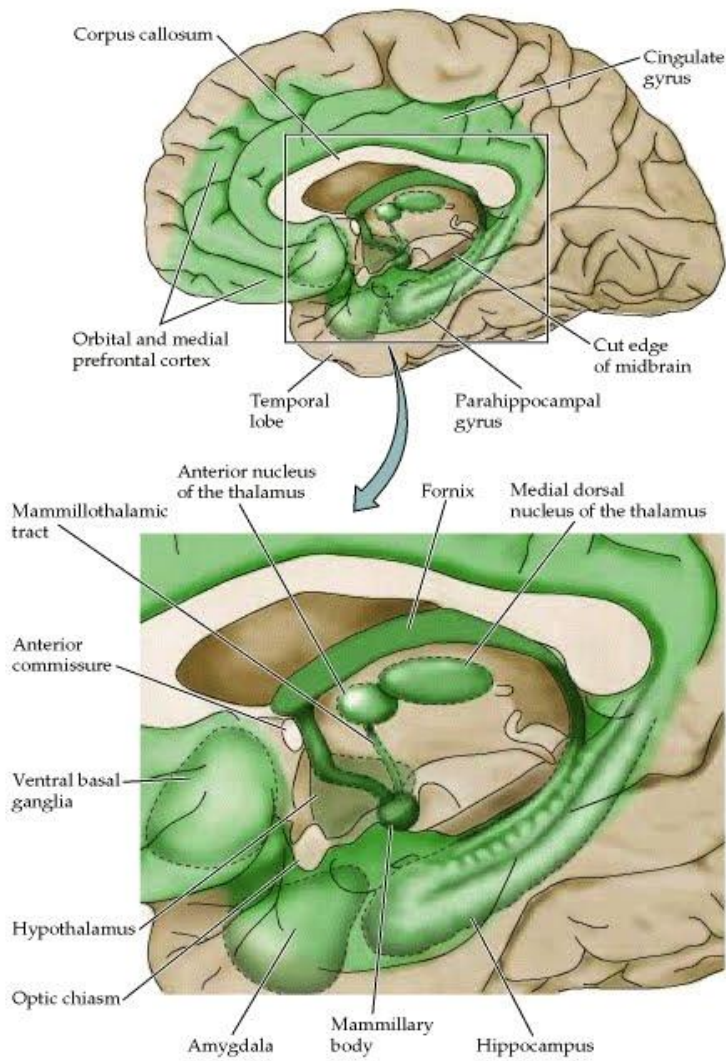
31.03.2014

AJUKOORE FUNKTSIONAALSED ALAD

Joonis 4. Kesknärvisüsteemi osad ja nende peamised funktsioonid. Ööpik et al.

LISA 2

Joonis 5. Limbine süsteem ja basaaltuumad. Purves D. *et al* (2001)

